

VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA

SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA
Logopedijos specializacija

MARIJA MOTIEJŪNIENĖ

Magistro baigiamasis darbas

**MOKYTOJŲ PADĖJĖJŲ PATIRTYS UGDANT VAIKUS, TURINČIUS SPECIALIŲJŲ
UGDYMO SI POREIKIŲ, IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE**

Darbo vadovė – doc. dr. Margarita Jurevičienė

Šiauliai, 2024

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį
darbą, GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Marija Motiejūnienė
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Specialioji pedagogika (specializacija – Logopedija) <i>Special education (specialization – Speech and language therapy)</i>
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	Mokytojų padėjėjų patirtys ugdant vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, ikimokyklinėje įstaigoje <i>Experiences of Teaching Assistants in Educating Children With Special Educational Needs in a Preschool Institution</i>
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuojau, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Marija Motiejūnienė, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)

I, Marija Motiejūnienė, by submitting this paper confirm (check)

**Embargo laikotarpis
*Embargo Period***

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:

I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

_____ mėnesių / *months*
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).

Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested*.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

TURINYS

ĮVADAS.....	1
<i>1 skyrius. SPECIALIOSIOS MOKYTOJO PADĖJĖJO PAGALBOS TEIKIMAS IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE.....</i>	<i>4</i>
1.1. Specialiosios pagalbos teikimo teisinis reglamentavimas.....	4
1.2. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje.....	10
1.3. Mokytojo padėjėjo samprata, darbo funkcijos.....	13
<i>2 skyrius. TYRIMO METODOLOGIJA.....</i>	<i>17</i>
2.1. Tyrimo metodologija.....	17
2.2. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	18
2.2.1. Duomenų rinkimas.....	18
2.2.2. Duomenų analizė.....	19
2.2.3. Tyrimo procedūra.....	19
2.2.4. Tyrimo imtis.....	20
2.2.5. Tyrimo kokybė.....	20
2.2.6. Tyrimo etika.....	20
<i>3 skyrius. MOKYTOJŲ PADĖJĖJŲ PATIRTYS UGDANT VAIKUS, TURINČIUS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SIPOREIKIŲ, IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE.....</i>	<i>21</i>
3.1. Specialiosios pagalbos teikimas ugdytiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ikimokyklinėje įstaigoje.....	21
3.2. Mokytojų padėjėjų išsilavinimas, profesinis tobulėjimas, kompetencijos.....	24
3.3. Mokytojų padėjėjų patirtys dirbant, bendradarbiaujant, kylantys iššūkiai.....	28
DISKUSIJA.....	33
IŠVADOS.....	34
REKOMENDACIJOS.....	35
LITERATŪRA.....	36
PRIEDAI.....	39

Santrauka

Didėjantis specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių ugdytinių skaičius ikimokyklinėse įstaigose, lemia didėjančią kompleksinės specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikėjų poreikį. Vienas iš jų – mokytojo padėjėjas. Specialiosios pagalbos paskirtis – didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio ugdymosi veiksmingumą. Mokytojo padėjėjas teikia pagalbą mokiniui ar (ir) mokinių grupei, turinčiai vidutinių, didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių ir dėl įgytų ar įgimtų sutrikimų negalinti savarankiškai dalyvauti ugdymo procese. Atlikto tyrimo tikslas - atskleisti mokytojo padėjėjų patirtis ikimokyklinėje įstaigoje, ugdant vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių. Darbe atlikta mokslinių šaltinių analizė, pasirinkta kokybinio tyrimo strategija pusiau struktūruoto interviu metodu. Siekta atsakyti į probleminius klausimus apie mokytojų padėjėjų turimus įgūdžius, žinias ir išsilavinimą, reikalingą norint dirbti ikimokyklinėje įstaigoje bei parengto pareigybės aprašo tikslingumą, realios situacijos atitikimą. Empirinis tyrimas grindžiamas socialinio konstruktyvizmo ir įgalinimo teorijos paradigmomis, kurių derinimas numato, kad darbe bus siekiama ne tik atskleisti realybę, kaip socialinių dalyvių konstrukta, bet ir sudaryti prielaidas specialistų įgalinimui, esant tam tikroms aplinkybėms. Tyrimo objektas – asmeninės mokytojų padėjėjų patirtys. Interviu tyrimo dalyviai – 15 mokytojų padėjėjų, dirbančių bendrojo ugdymo ikimokyklinėse įstaigose bei specialiojo ugdymo centre, ikimokykliniame skyriuje. Gauti duomenys apdorojami turinio analizės metodu. Šiuo tyrimu siekiama gilesnio tiriamo objekto supratimo, o ne apibendrinimo visai populiacijai.

1. Remiantis mokslinės literatūros analize ir teisiniais dokumentais, išryškėjo mokytojo padėjėjo darbo funkcijos, specifika, atliekamos veiklos. Vienas svarbiausių uždavinių mokytojų padėjėjams – ugdytinių savarankiškumo skatinimas, įgalinimas veikti ir pagal galimybes įsitraukti į bendruomenės veiklas.

2. Specialioji pagalba teikiama bendrose veiklose, dirbant individualiai, parenkant papildomas užduotis, teikiama būtinoji pagalba. Darbo organizavimas labiausiai priklauso nuo grupės pedagogų, išryškėja komandinio darbo svarba. Didžiausi sunkumai ir iššūkiai, kylantys kasdienėse veiklose, tai stresinės, emocionali sunkios situacijos, sprendimų priėmimas joms išspręsti bei trūkstamas tėvų bendradarbiavimas.

3. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais bei vertinant teorinio mokytojo padėjėjo vaidmens atitikmenį praktikoje, pastebėti trūkumai. Kadangi mokytojo padėjėjo pareiga yra teikti individualią specialiąją pagalbą, atliepti kylančius poreikius, tai turėtų būti tikslinga ir pakankamai kompetentinga, todėl specialiosios žinios yra būtinos, tiek apie specialiuosius ugdymosi poreikius, sutrikimus, negalias, tiek ir apie bendradarbiavimo naudą, jo tikslingumą bendriems rezultatams.

Summary

The increasing number of children with special educational needs in pre-school institutions leads to a growing need for comprehensive special education and special assistance providers. One of these is a teacher's assistant. The purpose of special assistance is to enhance the educational effectiveness of a pupil who has special educational needs. A teacher's assistant provides support to a pupil and/or group of pupils with moderate, severe or very high special educational needs who are unable to participate in the educational process independently because of an acquired or congenital disability. The aim of the research was to reveal the experiences of teacher assistants in pre-school education while supporting children with special educational needs. The thesis is based on the analysis of scientific sources, and a qualitative research strategy of semi-structured interviews was chosen. The aim was to answer the problematic issues concerning the skills, knowledge and education required for teachers' assistants to work in a pre-school institution, the appropriateness of the prepared job description, and the relevance of the real situation. The empirical research is based on the paradigms of social constructivism and empowerment theory, the combination of which implies that the thesis will not only strive to expose reality as a construct of social participants, but also to create the preconditions for the empowerment of professionals under certain circumstances. The object of the research is the personal experiences of teacher assistants. The participants of the interview study were 15 teacher assistants working in general education pre-school institutions and pre-school sector in a special education centre. The data obtained were processed by means of content analysis. The aim of this research is to gain insight into the subject matter rather than to generalise to the population.

1. On the basis of the analysis of scientific literature and legal documents, the functions, specifics and activities of the work of a teacher's assistant have been highlighted. One of the most important tasks for teacher assistants is to promote pupils' self-reliance, empower them to act and, as far as possible, get involved in community activities.

2. Special support is provided through joint activities, individual work, when selecting additional tasks, and providing emergency assistance. The organisation of the work is mostly determined by the group of teachers, which highlights the importance of teamwork. The most difficult and challenging aspects of everyday activities are stressful, emotionally difficult situations, the decision-making process to deal with them, and the lack of parental cooperation.

3. Based on the results of the research and the assessment of the theoretical relevance of the role of the teacher's assistant in practice, the following weaknesses were noted. Since it is the responsibility of the teacher's assistant to provide personalised special support in order to respond to the needs arising, this should be appropriate and sufficiently competent, and therefore special knowledge is necessary, both regarding special educational needs, impairments, disabilities and the benefits of cooperation and its usefulness for the overall results.

Ivadas

Aktualumas ir mokslinis iširtumas. Lietuvoje, atkūrus nepriklausomybę, įvyko daug pokyčių, kurie atvėrė kelią neįgaliųjų, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų integracijai. Dabartinė ugdymo sistema orientuota į švietimo prieinamumą, socialinę lygybę, kiekvieno besimokančiojo ugdymo kokybę. Visa tai grindžiama humanistinėmis vertybėmis, kuriose svarbiausias žmogus. Humanistinėmis nuostatomis grindžiama švietimo sistema, įvairūs įstatymų pakeitimai, lėmė specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų skaičiaus didėjimą bendrojo ugdymo įstaigose. Ilgainiui didėjantis ugdytinių skaičius sąlygojo kompleksinės pagalbos poreikį. Merfeldaitė (2007) teigia, kad kompleksinė pagalba turi apimti visos mokyklos bendruomenes, įvairių specialistų bei socialinių partnerių pastangas, kurios nukreiptos į vieningos pagalbos strategijos įgyvendinimą. Vienas iš kompleksinės, specialiosios pagalbos teikėjų – mokytojo padėjėjas. Pasak Abromaitienės ir Kaušpedienės (2009), mokytojo padėjėjo veikla suteikia galimybę pedagogams skirti didesnę dėmesį ugdymo procesui, veiksmingiau organizuoti darbą pamokų metu, skatinti mokinių motyvaciją mokymuisi, gerinti ugdymo kokybę, mažinti mokytojų darbo krūvį. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 21 straipsnyje teigiama, kad specialiosios pagalbos paskirtis – didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio ugdymosi veiksmingumą. 2004 metais parengtame mokytojo padėjėjo pavyzdiniame pareigybės aprašyme bei 2008 metais išleistame mokytojo padėjėjo rengimo standarte pateikiami reikalavimai, reikalingi gebėjimai, nurodomos veiklos sritys. Svarbu paminėti, kad mokytojų padėjėjais turi galimybę dirbti asmenys, neturintys specialaus išsilavinimo, nors darbo specifiška atskleidžia, kad būtų tikslinga rengti šiuos specialistus aukštesiose mokyklose. Nors pareigybės aprašymas paruoštas prieš dešimtmetį, papildomi kursai, mokymai skirti mokytojų padėjėjams kelti kvalifikacijai, pradėti ruošti sąlyginai neseniai. Lietuvoje ir užsienio šalyse atlikti įvairūs tyrimai, kuriais buvo siekta išsiaiškinti mokytojų padėjėjų veiklos kryptis, pagalbos veiksmingumą, patirtis, požiūrį ir kt. Specialiosios pagalbos teikimas ugdymo įstaigose tyrėjams kelia klausimus dėl mokytojų padėjėjų darbo efektyvumo, kokybės, atliekamų vaidmenų, veiklų. Tiriamas bendradarbiavimas, kylantys sunkumai, teikiamos rekomendacijos (Giangreco, 2021; Sosinsky, Gilliam, 2011; Viktorin, 2018; Haakma, De Boer, Van Esch, Minnaert, Van Der Putten, 2021; Sharples, Webster, Blatchford, 2015; Jardi, Webster, Petrenas, Puigdellivol, 2022; Tegler, Pless, Blom Johansson, Sonnander, 2021; Takala, 2007; Abromaitienė, Kaušpedienė, 2009; Vilkelienė, 2004; Šapelytė, Ališauskienė, Ališauskas, Melienė, Miltenienė, Ruplienė, 2021.) Lietuvos mastu, atliktų tyrimų mažai, dažniausiai orientuojamasi į mokyklose dirbančius mokytojų padėjėjus. Kadangi šių darbuotojų poreikis didėja ne tik su mokyklinio, bet ir

ikimokyklinio, priešmokyklinio amžiaus vaikais, aktualu sužinoti mokytojų padėjėjų asmenines patirtis, teikiant specialiąją pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniams.

Tyrimo probleminiai klausimai:

1. Kokie įgūdžiai, žinios, išsilavinimas yra reikalingi mokytojo padėjėjui, dirbančiam ikimokyklinėje įstaigoje?
2. Ar parengtas mokytojo padėjėjo pareigybės aprašas yra pakankamai tikslus ir atitinka realią situaciją ugdymo įstaigose?

Tyrimo objektas – Mokytojo padėjėjų patirtys, dirbant ikimokyklinėje įstaigoje.

Tyrimo tikslas – Atskleisti mokytojo padėjėjų patirtis ikimokyklinėje įstaigoje, ugdant vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant teorinę mokslinės literatūros šaltinių analizę, atskleisti bendrąją pagalbos mokiniui politiką ir mokytojo padėjėjo funkcijas, dirbant su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.
2. Remiantis empirinio tyrimo duomenimis, išanalizuoti mokytojų padėjėjų asmenines patirtis, dirbant su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.
3. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, palyginti teorinio mokytojo padėjėjo vaidmens atitikmenį praktikoje, išskirti privalumus ir trūkumus.

Tyrimo metodologija. Empirinis tyrimas grindžiamas socialinio konstruktyvizmo ir įgalinimo teorijos paradigmomis, kurių derinimas numato, kad darbe bus siekiama ne tik atskleisti realybę, kaip socialinių dalyvių konstrukta, bet ir sudaryti prielaidas specialistų įgalinimui, esant tam tikroms aplinkybėms. Mokytojo padėjėjo vaidmuo, patirtis, savarankiškas ir aktyvus dalyvavimas ugdymo procese, laisva ir skatinanti mokymąsi aplinka, mokymasis iš patyrimo plačiai aptariami ir filosofų teorijose. Kokybinis tyrimas – sistemingas situacijos, įvykio, atvejo, individo ar grupės tyrimas natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, holistinį (ne kaip atskirų kintamųjų pasekmę, bet išgyventą patirtį) iš situacijų analizės kylantį paaiškinimą (Žukauskienė, 2008). Magistro darbui pasirinkta kokybinio tyrimo strategija. Naudojamas pusiau struktūruotas interviu, kuris padės atskleisti mokytojo padėjėjų patirtis apie specialiosios pagalbos teikimą ikimokyklinėse įstaigose. Šiuo tyrimu siekiama gilesnio tiriamo objekto supratimo, o ne apibendrinimo visai populiacijai.

Tyrimo metodai. Teoriniai: mokslinės literatūros analizė; Empiriniai: pusiau struktūruotas interviu, interviu turinio analizė.

Tyrimo imtis ir atranka. Tiriamieji atrenkami naudojant kokybinių tyrimų tikslinės imties strategiją. Tikslinė imtis sudaroma, turint specifinių tyrimo tikslų; tiriamoji grupė suformuojama iš asmenų, turinčių kokių nors tipinių požymių (Kardelis, 2002). Interviu tyrimo

dalyviai – 15 mokytojų padėjėjų, dirbančių bendrojo ugdymo ikimokyklinėse įstaigose bei specialiojo ugdymo centre, ikimokykliniame skyriuje. Tyrimai organizuojami tariantis su įstaigų vadovais, vėliau gauti asmeniniai žodiniai respondentų sutikimai dėl dalyvavimo tyrime ir pokalbių įrašymo. Gauti duomenys fiksuojami įrašant į diktofoną bei užsirašant realiu laiku. Atliekama pokalbių transkripcija, kokybinė turinio analizė.

Tyrimo etapai ir organizavimas.

- **Tyrimo dizaino rengimas.** Tyrimo dizainas parengtas 2023-05-03, darbo eigoje tobulintas, koreguotas.
- **Literatūros analizė.** Analizuojant susijusią literatūrą, išskirtas specialiosios pagalbos teikimo teisinis reglamentavimas, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo specifika ikimokyklinėse įstaigose bei mokytojų padėjėjų pareigybės samprata, darbo funkcijos.
- **Tyrimo imties pasirinkimas.** Interviu duomenų rinkimui naudota tikslinės imties strategija, pasirinkta 15 respondentų, dirbančių su ikimokyklinio, priešmokyklinio amžiaus vaikais, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių.
- **Duomenų rinkimas, apdorojimas, analizė.** Interviu klausimyno sudarymas, duomenų rinkimas, interviu transkribavimas, turinio analizė vykdyta 2023-10-16 – 2023-12-04
- **Apibendrinimas, išvadų formulavimas.**

Darbo naujumas ir praktinis reikšmingumas:

- **Rezultatų naujumas.** Magistro darbe pateikiamos mokytojų padėjėjų, dirbančių ikimokyklinėse įstaigose, asmeninės patirtys, teorinė ir empirinė duomenų analizė, kuri leidžia atskleisti esamą situaciją švietimo sistemoje ir sudaro prielaidas pastebėti tobulintinas sritis.
- **Rezultatų teorinis reikšmingumas.** Išanalizavus atlikto tyrimo rezultatus, galima teigti, kad mokytojo padėjėjo vaidmuo ir indėlis ugdymo procese yra reikšmingas ir reikalingas. Specifinės žinios ir kompetencijos yra būtinos, norint teikti kokybišką specialiąją pagalbą, todėl atitinkamas pasiruošimas, kvalifikacija turėtų būti siektinas ir plačiau tyrinėjamas objektas.
- **Rezultatų praktinis reikšmingumas.** Atliktas tyrimas atskleidė esamą situaciją apie specialiosios pagalbos teikimą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniams ikimokyklinėse įstaigose. Išgirstos asmeninės patirtys leido pastebėti darbo privalumus ir trūkumus, išryškėjo tobulintinos sritys.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 3 skyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Darbe pateikiama 12 lentelių. Darbo apimtis be priedų – 38 puslapiai.

1 skyrius. SPECIALIOSIOS MOKYTOJO PADĖJĖJO PAGALBOS TEIKIMAS IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE

1.1. Specialiosios pagalbos teikimo teisinis reglamentavimas

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme¹ teigiama, kad švietimas, tai veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokyti yra prigimtine kiekvieno žmogaus teisė. Šiame įstatyme specialieji ugdymosi poreikiai įvardijami kaip pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių.

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę šalyje įvyko esminių pokyčių neįgalųjų socialinės integracijos ir ugdymo srityse, visuomenė tapo atviresnė humanistinėms nuostatomis. Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, integracija į bendrojo lavinimo mokyklas, tėvų nevyriausybinę organizacijų įsikūrimas ir veikla, profesionalios patirties perėmimas iš Vakarų, Šiaurės šalių – šie veiksniai lėmė naujo požiūrio į specialiųjų poreikių turinčius asmenis formavimąsi Lietuvoje (Vaitkuvienė-Zimina ir Bruzgelevičienė, 2016). Lietuvos švietimo įstatyme nurodoma, kad specialiųjų poreikių turintys vaikai turi teisę būti ugdomi ugdymo institucijoje, esančioje arčiausiai jų gyvenamosios vietos, tai yra bendrojo ugdymo mokyklos ar ikimokyklinės įstaigos. Kiekviena šeima gali nuspręsti ir pasirinkti, ar jos vaikui būti ugdomam specialiojo ugdymo įstaigoje kartu su vaikais, turinčiais tokių pat ar panašių sutrikimų, ar kartu su tipiškos raidos bendraamžiais. Pasak Kišonienės ir Dudzinskienės (2007), siekdamas įgyvendinti valstybinės švietimo strategijos nuostatas – švietimo prieinamumą, socialinį teisingumą ir kiekvieno besimokančiojo ugdymo kokybę, ugdymo įstaigų bendruomenės stengiasi atverti duris kiekvienam norinčiam jose mokytis. Tačiau švietimo prieinamumas nėra vien atviros durys, tai ir galimybė mokytis saugioje, tinkamoje aplinkoje, kurioje kiekvienas besimokantysis būtų ugdomas pagal jo galimybes, poreikius bei polinkius. Taip pat autorės pažymi, kad užtikrinti visiems mokiniams demokratinį „lygių galimybių“ ugdymą yra nelengvas uždavinys bendrojo ugdymo mokykloms, kurios privalo ne tik rūpintis mokinių, turinčių įvairių ugdymo(si) poreikių, buvimu „po vienu stogu“, bet ir kurti kokybišką edukacinę aplinką visiems mokiniams, kad ir kokie būtų protinių ar fizinių jų gebėjimų, socialinių sąlygų, kultūros ar rasės skirtumai.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2011) įvardijama mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ugdymo paskirtis – padėti mokiniui lavintis,

---

¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011-03-17, Nr. XI-1281

mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, pripažįstant ir plėtojant jų gebėjimus ir galias. Pasak Šapelytės ir kt. (2021) pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelis² nustatė pagalbos teikimo lygmenis, ryšius tarp visų modeli sudarančių institucijų, jų bendradarbiavimo pagrindus ir turėjo padėti formuoti tęstinę, visiems prieinamą švietimo sistemą, užtikrinti švietimo paslaugų prieinamumą ir kokybę, siekti švietimo sistemos vidinės darnos ir dermės su valstybės siekiais. Šiame modelyje nustatyti trys pagalbos lygmenys: mokyklos lygmuo, savivaldybės lygmuo ir nacionalinis lygmuo. Pirminį specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimą atlieka Vaiko gerovės komisija (mokyklos lygmuo). Ši komisija organizuoja ir koordinuoja švietimo programų pritaikymą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, švietimo pagalbos teikimą ir atlieka kitas, su vaiko gerove susijusias, funkcijas. Komisija sudaroma kiekvienoje bendrojo, ikimokyklinio ugdymo mokykloje, profesinio mokymo įstaigoje, vykdančioje pirminį profesinį mokymą. Vaiko gerovės komisijos veiklos paskirtis, principai, sudarymas, funkcijos, teisės ir darbo organizavimo tvarka numatoma mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos apraše³. Švietimo įstaigų vaiko gerovės komisijos teikia:

- pirminę specialiąją pedagoginę, psichologinę, socialinę pedagoginę, socialinę pagalbą mokiniams jų artimiausioje aplinkoje;
- metodinę pagalbą – ugdymo įstaigos pedagogams, tėvams;
- atlieka vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, pirminį vertinimą;
- analizuoja teikiamos švietimo pagalbos mokiniui veiksmingumą (Tumelienė, 2011).

Mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertina Pedagoginė psichologinė tarnyba (savivaldybės lygmuo) ir specialųjų ugdymąsi skiria Pedagoginės psichologinės tarnybos vadovas, atskirais atvejais – mokyklos vadovas su tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimu švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka⁴. Pedagoginių psichologinių tarnybų darbo organizavimo tvarką nustato švietimo ir mokslo ministras, suderinęs su sveikatos apsaugos ministru⁵. Pedagoginės psichologinės tarnybos teikia:

- psichologinę, socialinę pedagoginę, švietimo informacinę pagalbą mokiniams;
- specialiąją pedagoginę pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems asmenims;

---

² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio“, (2003) Nr. ISAK-897

³ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokyklos Vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, (2011). Nr. V-579

⁴ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, (2011). Nr. V-1775

⁵ Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl Pedagoginių psichologinių tarnybų darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, (2017). Nr. V-662

- informacinę, ekspertinę ir konsultacinę pagalbą tėvams bei mokykloms;
- psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę pagalbą mokykloms, kuriose nėra švietimo pagalbos specialistų (Tumelienė, 2011).

Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (nacionalinis lygmuo), kartu su Švietimo ir mokslo ministerija formuoja ir įgyvendina pagalbos teikimo strategiją šalies mastu, koordinuoja antrojo pagalbos lygmens (švietimo pagalbos tarnyba, pedagoginė psichologinė tarnyba, švietimo centras, švietimo ir sporto paslaugų centras) veiklą, atlieka kitas funkcijas nacionaliniu mastu (Šapelytė, Ališauskienė, Ališauskas, Melienė, Miltenienė, Ruplienė, 2021). Pedagoginis psichologinis centras vykdo Švietimo ir mokslo ministerijos pavestas užduotis, formuojant specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo politiką šalyje; rengia teisinę, norminę dokumentų bazę, užtikrinančią tinkamą specialiųjų poreikių vaikų pedagoginį ir psichologinį įvertinimą bei specialiojo ugdymo skyrimą, dalyvauja rengiant Švietimo ir mokslo ministerijos prevencines socialinės ir psichologinės pagalbos vaikams, šeimoms, švietimo institucijoms programas ir projektus, rūpinasi pedagoginių psichologinių tarnybų specialistų kvalifikacijos tobulinimu, pedagoginio, psichologinio tyrimo metodikų rengimo klausimais, diegia vientisą vaikų pedagoginio psichologinio įvertinimo ideologiją⁶.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos apraše⁷ nurodoma, kad specialiųjų ugdymosi poreikių lygiai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius. Pateikiamos ir apibūdinamos specialiųjų ugdymosi poreikių grupės (1 priedas). Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius apraše⁸, nurodomi kriterijai, pagal kuriuos ikimokyklinio amžiaus vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, priskiriami specialiųjų ugdymosi poreikių grupei:

- ugdymosi metodų ir būdų pritaikymas;
- ugdymosi priemonių (žaislų, daiktų ar mokomosios medžiagos, padedančios ugdyti reikalingus gebėjimus) parinkimas, pritaikymas, rengimas/kūrimas;
- ugdymosi vietos parinkimas ar/ir aplinkos pritaikymas;
- ugdymuisi skirtų techninės pagalbos priemonių reikmė;

⁶ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio“. 2003-06-25. Nr. ISAK-897

⁷ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas“, (2011). Nr. V-1265/V-685/A1-317

⁸ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas“, (2011). Nr. V-1265/V-685/A1-317

- specialiosios pedagoginės pagalbos reikmė;
- specialiosios pagalbos reikmė;
- psichologinės pagalbos reikmė;
- socialinės pedagoginės pagalbos reikmė.

Pasak Kišonienės ir Dudzinskienės (2007), bendrasis ugdymo uždavinys šiuolaikinėje visuomenėje – atskleisti ir vystyti kiekvieno individo gebėjimų ir siekių potencialą; suteikti žinių ir įgūdžių, padedančių socializuotis ir būti veiksniais asmeniniame ir bendruomenės gyvenime. Ugdytis socialinius gebėjimus ir gabumus, siekiant būti visuomenės nariu, yra taip pat svarbu kaip ir įgyti žinių ir įgūdžių. Kintant mūsų šalies švietimo sistemai, taip pat akivaizdžiai pakito neįgalumo situacijoje esančių vaikų ir jaunimo, ugdymo(si) modelis.

Įtraukusis ugdymas – atsivėrusi erdvė, orientuojanti tiek šeimas, tiek bendrojo ugdymo mokyklas veikti bendrai, darniai ir kūrybingai, nes mūsų visuomenė jau yra pasiekusi raidos tarpsnį, kai švietimo prieinamumas kiekvienam asmeniui tapo realybe (Grincevičienė, Szerlağ, Dziubacka ir Targamadžė, 2015). Lietuva, tapdama pilnateise Europos Sąjungos ir kitų tarptautinių organizacijų nare, įsipareigojo laikytis lygių teisių ir galimybių užtikrinimo principų švietime, dėti visas pastangas siekiant įtraukiojo ugdymo plėtros (Miltenienė, Kaffemanienė, Melienė, Kairienė, Geležinienė ir Tomėnienė, 2020). Kiekvienas besimokantysis yra vienodai svarbus. Į mokinių mokymosi poreikių įvairovę reiktų žiūrėti ne kaip į trūkumą, o kaip į mokymosi praturtinimo ir demokratizavimo galimybę⁹. Pasak Tumelienės (2011), dabartinė mokykla, siekianti tapti mokykla visiems ir ugdymą grindžianti individualiais vaiko poreikiais bei gebėjimais, suponuoja tam tikras sąlygas, kurių įgyvendinimas yra sėkmės garantas kelyje į įtraukijį ugdymą. Tai:

- visos mokyklos bendruomenės teigiamas požiūris į integraciją;
- įvairių specialistų pagalba;
- ugdymo dalyvių kompetencijų stiprinimas bendradarbiaujant;
- naujų ugdymo metodų ir būdų taikymas;
- komandinis mokytojų, specialistų ir tėvų darbas;
- administracijos dalyvavimas gerinant integracijos procesą.

Mokykloje vyksta socialinis procesas, kuriame visi mokiniai yra asmenybės, ir mokyklos bendruomenė turi žinoti ir matyti, kaip panaudoti skirtybes siekiant kuo aukštesnės socializacijos bei ugdymo(si) kokybės kiekvieno asmens gyvenime. Tokioje aplinkoje tobulėja visų vaikų ugdymas(is), bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai, nuo pat mažens mokomasi

⁹ Prieiga per internetą: <http://vilniausppt.lt/wp-content/uploads/2020/11/REKOMENDACIJOS-galutinis.pdf>

gyventi, būti drauge, dalyvauti kartu ir dalintis savo individualumu, savo skirtybėmis, sprendžiant gyvenimo situacijas. Vaikai mokosi iš vaikų, ir būdami kartu su savo bendraamžiais bei dalyvaudami bendruomenės veikloje jie ne tik tobulina savo žinias, bet ir lavina socialinius įgūdžius, kurie būtini gyvenime (Kišonienė, Dudzinskienė, 2007). Pasaulio patirtis rodo, kad specialiųjų poreikių vaikų integracija naudinga visiems, Kasperavičienė ir kt., (2002) išskiria penkias sritis:

Vaikui, turinčiam specialiųjų poreikių, nes:

- jis mokosi iš bendraamžių;
- jis įgyja naujų socialinių, pažintinių ir emocinių įgūdžių;
- užsimezga draugystę ir teigiami tarpusavio santykiai;
- pagerėja ugdymo(si) motyvacija ir mokymo(si) efektyvumas;
- vaikas, kuris būna ugdymo įstaigoj drauge su kitais, lengviau dalyvauja bendruomenės gyvenime bei integruojasi į visuomenę;
- jis įgyja tikro gyvenimo patirties.

Įprastos raidos vaikui, nes:

- geriau suvokia, kad kiekvienas gali įveikti sunkumus ir daug ko pasiekti;
- mokosi padėti kitam;
- tampa jautresnis kitų reikmėms;
- geriau suvokia skirtumus ir paprasčiau į juos reaguoja;
- geriau jaučia atsakomybę už kitus;
- ima labiau pasitikėti savimi.

Vaiko, turinčio specialiųjų poreikių, šeimai, nes:

- jos kasdienybė pasidaro panašesnė į kitų šeimų kasdieninį gyvenimą;
- jos nariai gali dirbti;
- sušvelnėja izoliacijos ir vienišumo jausmas;
- dalyvaujant vaiko ugdyme ir bendroje veikloje su įstaigos pedagogais bei kitais specialistais, sumažėja nerimas dėl vaiko ateities;
- jos nariai įgyja naujų žinių ir patirties, kaip ugdyti vaiką;
- įgauna daugiau pasitikėjimo ir jėgų ginti savo vaiko teises;
- sulaukia paramos ir pagalbos;
- labiau pastebi vaiko laimėjimus.

Pedagogams, nes jie:

- tobulina savo kvalifikaciją, susipažįsta su naujais ugdymo būdais ir strategijomis;
- įgyja daugiau kompetencijos, kaip individualizuoti ugdymą;

- subtiliau skiria individualius kiekvieno vaiko gebėjimus ir specialiuosius ugdymo(si) poreikius;
- geriau nei kiti pedagogai suvokia stebėjimo ir vertinimo svarbą;
- lengviau įveikia vaiko ugdymo(si) problemas.

Bendruomenei, nes:

- ji tampa atviresnė ir tolerantiškesnė;
- ji geriau suvokia neįgaliųjų reikmes;
- ji žino, kad neįgalūs jos nariai sulauks reikiamos pagalbos ir paslaugų;
- jos gyvenime dalyvauja daugiau žmonių;
- įsitikina integracijos realumu ir privalumais.

Apibendrinant, galima teigti, kad šiuolaikinė ugdymo sistema Lietuvoje yra atvira visiems. Švietimo prieinamumas, įtraukiojo ugdymo plėtra, lygių galimybių kūrimas, ugdymo ir aplinkos pritaikymas skatina bendruomeniškumą, ugdytinių savarankiškumą, visapusišką asmenybės tobulėjimą įvairiose srityse. Siekiama, kad pritaikomas ugdymo turinys, atlieptų kylančius ugdytinių poreikius, skatintų veikti, suteiktų pasitikėjimo. Specialiosios pagalbos teikimo paskirtis yra didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo(si) veiksmingumą, o kompleksinės pagalbos teikimas, suteikia galimybę įgyti žinias, patirtis, gebėjimus, kurie reikalingi kiekvienai augančiai asmenybei.

1.2. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje

Ikimokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius¹⁰. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2016) teigiama, kad ikimokyklinio ugdymo dėmesio centre yra vaikas ir jo ugdymasis. Remiantis Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija¹¹, kiekvienas vaikas pripažįstamas kaip unikali, besikeičianti, aktyvi individualybė. Jis žaidžia, kaupia patirtį, greitai mokosi, turi savitą pasaulio matymą, kuria savo vertybės. Ikimokyklinio ugdymo grupėse puoselėjamas vaiko orumas, pripažįstama vaiko nuomonė, jo teisė rinktis, spręsti, tartis. Ugdymo ir ugdymosi procesas grindžiamas socialinio teisingumo, lygiavertiškumo, tolerancijos vertybėmis.

Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015)¹² nurodoma, kad sparčiai keičiantis visuomenei bei technologijoms kinta ir požiūris į vaiką, į jo ugdymą bei

¹⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011-03-17, Nr. XI-1281

¹¹ Vaiko teisių konvencija. Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija, pagal trečiąjį komiteto pranešimą. Valstybės žinios 1995;60:1501.

¹² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos (2015).

ugdymąsi ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Šiandien vaikai, jų poreikiai ir patirtis yra kitokie, negu suaugusiųjų vaikystėje. Nėra dviejų tokių pačių, vienodai veiklose dalyvaujančių ir patirtį kaupiančių vaikų. Šeimų lūkesčiai ikimokykliniam vaiko ugdymui taip pat nevienodi. Tad vienas iš aktualiausių uždavinių ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir kitiems pedagogams – suprasti vaikus, atpažinti jų poreikius, personalizuoti jų ugdymąsi, tai yra kurti kiekvieno vaiko individualumą atitinkančias ugdymo ir ugdymosi situacijas bei aplinkas. Pasak Gudonio ir Mockevičiūtės (2008), nuo senų laikų yra žinoma žodžio svarba ir galia. Žodis vienaip ar kitaip gali formuoti asmens skirtingą požiūrį į įvairius faktus, reiškinius, žmones ar grupes. Nuo visuomenės ir pedagogų požiūrio į specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus priklauso jų adaptacija bendraamžių grupėje bei ugdymo sėkmė. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2016) nurodoma, kad ikimokyklinis institucinis vaikų ugdymas ir ugdymasis grindžiamas požiūriu, kad:

- Ikimokyklinio ugdymo šerdis yra vaiko gerovė, visuminis ugdymasis, aktyvus, autentiškas, patirtinis jo dalyvavimas ugdymo procese.
- Veiksmingiausiai vaikas ugdomi aplinkoje, kurioje yra saugus, gerbiamas, kurioje pripažįstama jo nuomonė ir tenkinami jo poreikiai. Žaidimas yra svarbiausia vaiko socialinį, emocinį ir pažintinį ugdymąsi skatinanti veikla.
- Vaikai aktyviai mokosi ir pažįsta juos supantį pasaulį praktiškai bandydami, tyrinėdami, kurdami.
- Savo sukauptą patirtį, žinias ir gebėjimus vaikai parodo skirtingais būdais – žaisdami, bendraudami, kalbėdami, tyrinėdami, kurdami, sprenddami kasdienes problemas.
- Vaiko ugdymas yra integralus, jo fizinio, emocinio, socialinio ir pažintinio ugdymosi sritys yra susijusios ir vienodai svarbios.
- Vėliau įgyjami vaikų gebėjimai, supratimas ir nuostatos grindžiami anksčiau įgytais gebėjimais, žiniomis, nuostatomis.
- Kiekvieno vaiko ugdymosi tempas yra individualus, todėl vaikų pasiekimai įvairiose srityse skirtingi.
- Ir vaiko raida, ir ugdymasis yra biologinės brandos bei aplinkos, kurią sudaro vaiko fizinis, socialinis ir kultūrinis pasaulis, sąveikos rezultatas.
- Vaiko ugdymasis vyksta daugialypiame socialiniame ir kultūriniame kontekste (gerovės ar skurdo sąlygomis, vienkalbėje ar daugiakalbėje, miesto ar kaimo aplinkoje) ir yra jo veikiamas.
- Vaiko raida yra skatinama, kai jam keliami ugdymosi iššūkiai yra šiek tiek didesni už jo turimus gebėjimus.

Naujai patvirtintose ikimokyklinio ugdymo gairėse¹³ nurodoma, kad ankstyvajai vaiko raidai būdingas spartus netolygus augimas, veiksmų, mąstymo ir kalbos vystymosi nevienalaikiškumas. Kiekvieno vaiko raida ir ugdymasis pasižymi unikaliais bruožais. Mokytojas pasitiki vaiko natūraliomis galiomis augti ir ugdytis, sudaro sąlygas prigimtinėms galioms plėtotis, pripažįsta ir gerbia skirtybes, pasiekimų įvairovę, kuria galimybes skleisti vaikų individualumui. Šios gairės parengtos vadovaujantis svarbiausiais ikimokyklinio ugdymo principais, užtikrinančiais ugdymo(si) kryptingumą, integralumą, veiksmingas ugdomasias sąveikas ir ugdymo(si) kokybę:

- vaiko raidos ir ugdymo(si) dermės;
- žaismės;
- sociokultūrinio kryptingumo;
- integralumo;
- įtraukties;
- kontekstualumo;
- vaiko ir mokytojo bendro veikimo;
- lėtojo ugdymo(si), užtikrinančio gilų įsitraukimą;
- reflekyvaus ugdymosi;
- šeimos ir mokyklos partnerystės;
- ugdymo priežiūros vienovės.

Susitarimai, koks turėtų būti ikimokyklinio ugdymo turinys ir perspektyva, priimti vadovaujantis naujausia vaiko ir vaikystės samprata, grindžiami įtraukiojo ugdymo ir universalaus dizaino ugdymuisi prieiga. Pateiktomis gairėmis siekiama užtikrinti visiems prieinamą ankstyvąjį ugdymą, atnaujinti ikimokyklinio ugdymo turinį, atsižvelgiant į naujausias mokslines žinias ir tyrimus, ypatingą dėmesį skiriant bendrųjų kompetencijų ugdymui, taikant amžiaus tarpsnį atitinkančius metodus.

Jei ikimokyklinio ugdymo grupę lanko vaikai, kuriems nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, ikimokyklinio ugdymo mokytojas turi vadovautis bendrosiomis metodinėmis rekomendacijomis, taip pat pedagoginės psichologinės tarnybos ar švietimo pagalbos tarnybos išvadamis ir rekomendacijomis. Švietimo pagalbos teikimo planas, ugdymo programos pritaikymas turi būti aptariamasis ir suderinamas su ugdytinių tėvais, įstaigos vaiko gerovės komisijos posėdžiuose. Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (ŠVIS)¹⁴ nurodoma, kad 2022-

---

¹³ Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl ikimokyklinio ugdymo programos gairių patvirtinimo“, 2023-09-04, V-1142

¹⁴ Prieiga per internetą: <https://www.svis.smm.lt/ikimokyklinis-ugdymas/>

2023 mokslo metais ikimokykliniame ugdyme dalyvaujančių vaikų (0-5 m.) buvo 104933. Vaikų, kuriems nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai – 17572 (16,7%), atitinkamai ankstesniais metais (2015-2016) ikimokykliniame ugdyme dalyvavusių vaikų (0-5 m.) buvo 95699, o vaikų, kuriems nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai – 12138 (12,7%). Vertinant pateiktus duomenis, galima teigti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių daugėja. Tikėtina, kad švietimo pagalbos prieinamumas, kokybė, ankstyvojo amžiaus vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių pastebėjimas ir nustatymas, ugdymo įstaigose dirbantys švietimo pagalbos specialistai ir kiti darbuotojai, tėvų interesai taip pat lemia didėjančius skaičius. Šapelytės ir kt. (2021), atliktame tyrime teigiama, kad didėjanti ugdymo įtrauktis, auganti besimokančiųjų ugdymosi poreikių įvairovė, privalomas ikimokyklinis ugdymas socialinę riziką patiriantiems vaikams ženkliai padidins jau šiuo metu trūkstamų švietimo pagalbos specialistų poreikį. Tyrime konstatuoti didėjantys mokinių, kuriems skiriama švietimo ir (ar) specialioji pagalba skaičiai (nuo 2019 m. iki 2021 m.) liudija didėjančią švietimo pagalbos ir (ar) specialiosios pagalbos specialistų poreikį šalies mokyklose ir ikimokyklinėse įstaigose.

Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015) nurodoma, kad ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką grupėje, svarbiausia nepamiršti, kad, pirmiausia jis yra vaikas, suprasti vaiko galimybes, suteikti jam erdvės būti vaiku – išdykauti, klysti, nebūti tobulam. Taip pat svarbu nelyginti vaiko ugdymosi pasiekimų su bendraamžių, neturinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, pasiekimais. Vaiko, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymosi kelias unikalūs, todėl jo pasiekimus galima lyginti tik su ankstesniais jo paties pasiekimais. Ikimokyklinių ugdymo įstaigų dėmesys turėtų būti skiriamas kompleksinės pagalbos teikimo kokybei, turėtų būti sudaromos sąlygos atsirasti pakankamam kiekiui įvairių sričių specialistų, kurie teikia specialiąją ir specialiąją pedagoginę pagalbą, taip pat svarbus bendradarbiavimas su ugdytinių tėvais, jų įtraukimas į ugdymo įstaigos bendruomenės veiklas.

1.3. Mokytojo padėjėjo samprata, darbo funkcijos

Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos apraše¹⁵ nurodoma, kad specialiosios pagalbos paskirtis – didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio ugdymosi veiksmingumą. Vienas iš šios pagalbos teikėjų – mokytojo padėjėjas, kuris teikia pagalbą mokiniui ar (ir) mokinių grupei, turinčiai vidutinių, didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių ir dėl įgytų ar įgimtų sutrikimų negalinčiai savarankiškai dalyvauti ugdymo procese. Mokytojo padėjėjas padeda atlikti su ugdymusi, savitarna, savitvarka,

---

¹⁵ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašas“. 2011-07-08, Nr. V-1229

maitinimusi susijusias veiklas, padeda orientuotis aplinkoje, judėti, tinkamai naudotis ugdymui skirtomis techninėmis pagalbos priemonėmis, teikia teksto skaitymo ir konspektavimo bei kitas paslaugas.

Vilkeliene (2004), atliktame tyrime atskleidė tris pagrindines pedagogo padėjėjo veiklos ir kompetencijų kryptis: dalykinė (ugdymas, pagalba mokytojui), medicininė (slauga ir pagalba paūmėjus negalei, terapija, higienos paslaugos), psichosocialinė (negalės supratimas, gebėjimas atpažinti emocines vaiko būsenas, nuraminti, padrašinti, taip pat tarpininkavimas tarp ypatingojo vaiko ir klasės, bendruomenės). Pavyzdiniame mokytojo padėjėjo pareigybės aprašyme¹⁶ nurodoma, kad norint dirbti mokytojo padėjėju, reikalingas ne žemesnis kaip vidurinis išsilavinimas. Reikalingi bendravimo gebėjimai su mokiniais, taip pat turėti žinių apie jų sutrikimų specifiką. Svarbūs gebėjimai dirbti su mokiniais, padedant jiems įsisavinti mokomąją medžiagą, atlikti mokytojo skirtas užduotis, apsitarnauti, susitvarkyti, orientuotis aplinkoje, judėti, maitintis, naudotis ugdymui skirta kompensacine technika ir mokymo bei kompensacinėmis priemonėmis. Pedagogo padėjėjas turi gebėti bendradarbiauti su mokytoju, specialiuoju pedagogu, logopedu, kitais specialistais ir mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais). Pareiginiame aprašyme¹⁷ pateikiamos ir mokytojo padėjėjo funkcijos ir atsakomybė. Teikiama pagalba:

- orientuotis ir judėti aplinkoje, susijusioje su ugdymu(si), mokykloje ir už jos ribų ugdomosios veiklos, pamokų, pertraukų, popamokinės veiklos, papildomo ugdymo, renginių ir išvykų metu;
- apsitarnauti, pavalgyti, pasirūpinti asmens higiena;
- įsitraukti į ugdomąją veiklą ir pagal galimybes joje dalyvauti;
- atlikti kitą su ugdymu(si), savitarna, savitvarka, maitinimu(si) susijusią veiklą;
- pagalba turintiems riboto mobilumo galimybes;
- bendradarbiavimas su mokytoju, specialiuoju pedagogu, logopedu ir kitais su mokiniu ar jų grupe dirbančiais specialistais, numatyti ugdymo tikslų ir uždavinių pasiekimo būdus bei pagalbos mokiniams teikimo metodus ir juos taikyti;
- padėti mokytojui parengti ir/ar pritaikyti mokiniui ar jų grupei reikalingą mokomąją medžiagą.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2008 metais patvirtino mokytojo padėjėjo rengimo

---

¹⁶ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo“. 2004-12-30, Nr. ISAK-2092

¹⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo“. 2004-12-30, Nr. ISAK-2092

standartą¹⁸, kurio pirmajame priede yra pateikiamos mokytojo padėjėjo veiklos sritys bei kompetencijos:

1. Ugdytinio specialiųjų poreikių tenkinimas:
  - 1.1. Analizuoti specialiuosius ugdytinių poreikius ir jų korekcijos galimybes;
  - 1.2. Vertinti teikiamos pagalbos veiksmingumą;
  - 1.3. Paruošti darbui kompensacines mokymo priemones ir inventorių;
2. Pagalba organizuojant ugdymo procesą:
  - 2.1. Nustatyti asmenybės ugdymo tikslus ir uždavinius;
  - 2.2. Padėti mokiniams įsitraukti į ugdomąją veiklą;
  - 2.3. Kurti saugią ugdytinio aplinką;
3. Bendravimas ir bendradarbiavimas:
  - 3.1. Bendrauti su ugdytiniais;
  - 3.2. Bendradarbiauti su ugdytojais užtikrinant ugdytinių specialiųjų poreikių tenkinimą;
  - 3.3. Nuolat tobulinti savo profesinę veiklą.

Specialiosios mokytojų padėjėjų pagalbos paskirtis ugdymo procese yra didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymosi veiksmingumą, kuris apima ne tik akademinį žinių įgijimą, bet ir daug kitų socialinių veiksnių, kurie yra reikalingi gyvenant bendruomenėje. Pasak Dudzinskienės, Kalesnikienės, Paurienės ir Skripkienės (2010), mokytojo pastangos įtraukti visus mokinius į bendrą mokymąsi specialiųjų poreikių mokiniams teikia galimybę stebėti, mėgdžioti, bendrauti ir kartu veikti su savo bendraamžiais praktinėje veikloje. Mokiniai gali iš bendraamžių pasimokyti bendravimo įgūdžių ir įgyti kitų jų raidos lygį atitinkančių socialinių įgūdžių. Artimas mokinių bendravimas padeda jiems ugdytis toleranciją, užmegzti draugystę ir palaikyti teigiamus tarpusavio santykius, išmoko padėti vienas kitam. Dėl to vieni tampa dėmesingesni, nuoširdesni, kartais netgi pagerėja jų mokymosi rezultatai bei motyvacija, kiti – specialiųjų poreikių mokiniai – mokydamiesi natūralioje aplinkoje įgyja praktinių įgūdžių ir patyrimo, padėsiančių jiems ateityje savarankiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Mokytojo padėjėjas tampa tarsi tarpine grandimi, kuri palengvina ugdymo(si) procesą bei padeda kasdienėse veiklose ugdytiniui pagal galimybes prisitaikyti. Ambrukaitis ir Ruškus (2002) teigia, kad mokytojo padėjėjas ne tik padeda išspręsti mokymo individualizavimo problemą, bet ir turi pozityvią įtaką klasės psichologiniam mikroklimatui (įvairios ir turiningos sąveikos klasėje) bei moksleivių psichologinei būsenai (mokymosi interesai ir motyvacijos). Atkreipiamas dėmesys, kad pedagogo ir mokytojo padėjėjo bendradarbiavimui svarbus aiškus funkcijų pasidalijimas.

---

¹⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Mokytojo padėjėjo rengimo standartas. 2008-06-26, Nr. ISAK-1872/A1-209

Abromaitienė ir Kaušpedienė (2009), atlikdamos tyrimą, nagrinėjo pedagogų padėjėjų funkcijas, veiklą pedagogų bendruomenėje bei realią mokytojo padėjėjo veiklą dirbant mokykloje. Autorių teigimu, mokytojo padėjėjo veikla suteikia galimybę pedagogams skirti didesnę dėmesį ugdymo procesui, veiksmingiau organizuoti darbą, skatinti mokinių motyvaciją mokymuisi, gerinti ugdymo kokybę, mažinti pedagogų darbo krūvį. Tyrimo metu buvo atskleista mokytojo padėjėjo pagalba mokiniui ir pedagogui:

Mokytojo padėjėjo pagalba mokiniui:

- pagalba atliekant užduotis;
- individualus darbas su mokiniu;
- bendradarbiavimas;
- darbas su mokomąja medžiaga.

Mokytojo padėjėjo pagalba pedagogui:

- dalykinė pagalba;
- galimybė mokytojui koncentruotis į ugdymo procesą;
- tvarkos užtikrinimas pamokoje;
- pagalba ugdymo procese;
- pagalba mokiniams, turintiems sutrikimų;
- pagalba popamokinėje veikloje;
- pagalba rengiant, pritaikant mokomąją medžiagą;
- pagalba atliekant užduotis.

Vilkėlienės (2004) nuomone, terminas pedagogo padėjėjas neatitinka šio specialisto veiklos pobūdžio, nes ji yra daug platesnė – pagalba ne tik mokytojui, bet ir ypatingajam vaikui, klasei, tėvams, bendruomenei. Pedagogo padėjėją galėtų rengti kolegijos, suteikdamos galimybę specializuotis pasirenkant negalių studijas. Studijų programos tęstinumą užtikrintų galimybė studijuoti socialinius mokslus ar specialiąją pedagogiką aukštojoje mokykloje. Būsimieji mokytojai taip pat savo ruožtu turėtų susipažinti su ugdymo specifika, kai integruotoje klasėje dirba ir pedagogo padėjėjas. Šapelytės ir kt. (2021) atlikto tyrimo rekomendacijose nurodoma, kad norint užtikrinti realius poreikius atitinkanti mokytojų padėjėjų pagalba prieinamumą ugdymo įstaigose, reikia aiškiau apibrėžti mokytojo padėjėjo ir mokinio padėjėjo vaidmenis ir funkcijas. Apibrėžiant mokytojo padėjėjo funkcijas ir veiklos kryptis, siekti įtraukios ir įgalinančios padėjėjo pagalbos vengiant pernelyg didelės mokinio priklausomybės nuo padėjėjo ar pernelyg didelės atsakomybės už vaiko mokymą ir mokymąsi delegavimo. Tikslinga numatyti galimybę mokinio padėjėjui įgyti būtinų kompetencijų, kaip bendrauti su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių, ir teikti pagalbą sunkumų keliančiose ugdymosi situacijose.

Apibendrinant mokytojo padėjėjo sampratą, galima teigti, kad specialiosios pagalbos teikimas sieja ir ugdytinius, ir pedagogus. Tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius skatinamas savarankiškumas, suteikiama reikiama būtinoji ir individuali pagalba, formuojami socialiniai įgūdžiai. Pedagogai bendradarbiaudami su mokytojo padėjėjais turi galimybę paskirstyti dėmesį visai grupei vaikų, diferencijuoti ugdymą, sulaukiama pagalbos rengiant mokomąją medžiagą. Galima teigti, kad mokytojų padėjėjų indėlis, teikiant kompleksinę pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniams yra svarus, naudingas ir prasmingas.

2 skyrius. TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo metodologija

Kokybinis tyrimas taikomas mažai tyrinėtoms temoms gvildinti, nes kiekybinė prieiga tokiais atvejais yra labai ribota, nepadeda rasti naujų idėjų, kaip geriau organizuoti veiklą užsibrėžtam tikslui pasiekti, nes idėjos kyla vadovaujantis kokybinių tyrimų strategijomis, kiekybiniais tyrimais jas tik tikrinant (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Kokybinis tyrimas leidžia holistiškai pažvelgti į problemą, dėmesį telkti į unikalią žmogiškąją patirtį analizuojamo reiškinių aspektu. Kokybinis tyrimas yra autentiška ir unikaliai subjektyvi tyrėjo interpretacinė nuostata apie tyrimo objektą, kai surinktų kokybinių duomenų analize atskleidžiami ne faktai ir statistika (išreiškiant rezultatus skaičiais), o patirtis, prasmės ir procesai (išreiškiant rezultatus žodžiais, t. y. citatų ištraukomis), o šie tyrėjo interpretuojami pagal fenomenams suteikiamas prasmes arba pagal tai, kokias prasmes jiems priskiria žmonės (Silverman, 2016). Siekiant atskleisti mokytojų padėjėjų patirtis, dirbant ikimokyklinėje įstaigoje su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais, pasitelktas pusiau struktūruoto interviu metodas. Pasak Girdzijauskienės (2006), tyrėjas prieš pradėdamas interviu, turi parengęs klausimų sąrašą, tačiau visuomet gali improvizuoti ir spontaniškai formuluoti klausimus, interpretuoti, atsižvelgiant į situaciją ir iškeltą tikslą, išlaikant bendrą pokalbio temą ir struktūrą.

Empirinis tyrimas grindžiamas socialinio konstruktyvizmo ir įgalinimo paradigmomis. Pasak Makauskienės (2008), žmonės interpretuodami socialinio gyvenimo reiškinius ar situacijas, nuolat kuria, konstruoja žinias, susiedami realias gyvenimiškas situacijas su turima patirtimi. Socialinis konstruktyvizmas numato socialinių vaizdinių bei nuostatų, neatsiejamų nuo žmogaus elgsenos ir veiklos, svarbą. Įgalinimo idėja skiepija tikėjimą, kad nauji gebėjimai gali būti išmokti veikiant aktyviai gyvenimiškuose kontekstuose ir situacijose, o ne dirbtinai kontroliuojant profesionaliems ekspertams, kaip juos (gebėjimus) ugdyti (Sadan, 2004). Įgalinimas, kaip metalygmens dalykas, turi būti nuolatinė problemų sprendimo ir, apskritai, profesinio mąstymo, veiklos ir metodų dalis, nepriklausomai nuo naudojamo teorinio požiūrio (Ruškus, J., Mažeikienė, N. ir kt. 2013). Jucevičienė ir kt. (2010), Valinevičienė (2013) teigia, kad „labai svarbu kuriant edukacinę aplinką aprūpinti besimokantįjį visais reikalingais ištekliais ir suteikti galimybę mokytis – t. y. įgalinti mokymąsi“. Įgalinimas – procesas, kurio metu žmonės ar bendruomenės padidina savo gyvenimo kontrolę, dalyvavimą sprendimuose, susijusiuose su jų gyvenimu (Kreisberg, 1992, cit. Jucevičienė ir kt., 2010).

2.2 Tyrimo metodika ir organizavimas

Atliktame empiriniame tyrime naudojami kokybinio duomenų rinkimo ir analizės metodai. Analizuojant tyrimo metu gautą informaciją, buvo taikytas turinio analizės metodas. Svarbus dėmesys skiriamas asmeninėms patirtims, kurios atskleidžia realią situaciją, leidžia interpretuoti, apibendrinti. Kadangi asmeninės patirtys formuojasi individualiai, jos gali kisti dėl įvairių faktorių ir aplinkybių, todėl gautų duomenų negalima pritaikyti visai populiacijai. Tyrimo instrumentas sudarytas remiantis atlikta literatūros analize, klausimynų pavyzdžiais¹⁹.

Empirinis tyrimas grindžiamas socialinio konstruktyvizmo ir įgalinimo teorijos paradigmomis, kurių derinimas numato, kad darbe bus siekiama ne tik atskleisti realybę, kaip socialinių dalyvių konstrukta, bet ir sudaryti prielaidas specialistų įgalinimui, esant tam tikroms aplinkybėms. Pedagoogo padėjėjo vaidmuo, patirtis, savarankiškas ir aktyvus dalyvavimas ugdymo procese, laisva ir skatinanti mokymąsi aplinka, mokymasis iš patyrimo plačiai aptariami ir filosofų teorijose. Kokybinis tyrimas – sistemingas situacijos, įvykio, atvejo, individo ar grupės tyrimas natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, holistinį (ne kaip atskirų kintamųjų pasekmę, bet išgyventą patirtį) iš situacijų analizės kylantį paaiškinimą (Žukauskienė, 2008). Naudojamas pusiau struktūruotas interviu, kuris padės atskleisti mokytojo padėjėjų patirtis apie specialiosios pagalbos teikimą ikimokyklinėse įstaigose. Šiuo tyrimu siekiama gilesnio tiriamo objekto supratimo, o ne apibendrinimo visai populiacijai.

Interviu metu surinkti duomenys susisteminti turinio analizės metodu. Bitinas ir kt. (2008), pateikia analizei reikalingus žingsnius: 1. Interviu aprašų skaitymas ir esminių žodžių, sakinių išskyrimas; 2. Kategorijų išskyrimas, remiantis pagrindiniais žodžiais; 3. Pagrindinių žodžių junginių suskirstymas į subkategorijas; 4. Duomenų interpretavimas. Atliktas kategorizavimas pateikiamas lentelėse.

2.2.1. Duomenų rinkimas

Remiantis tyrimo tikslu, iškeltais uždaviniais bei pasirinktomis socialinio konstruktyvizmo ir įgalinimo teorijomis buvo analizuojami tyrimo metu gauti duomenys. Socialinis konstruktyvizmas teigia, kad žinios yra kuriamos, performuojamos bei palaikomos socialinių procesų ir kad žinojimas bei socialinis veiksmas lemia vienas kitą (Berger, Luckmann, 1999). Pasak Gerulaičio (2007), postmodernistinis požiūris akcentuoja, kad galia nėra baigtinis ir lokalizuotas vienetas, kad ji pasireiškia kaip skirtingų diskursų, interesų, kultūrų, motyvų santykis.

---

¹⁹ <https://www.indeed.com/career-advice/interviewing/teacher-assistant-interview-questions>

Taigi ir įgalinimas gali būti vertinamas įvairiai: 1) įgalinimas, kaip siekimas padidinti individo pasitikėjimą savimi suteikiant jam reikalingą informaciją, išteklius, žinias; 2) įgalinimas kaip tinkamos aplinkos, kuri skatina individą plėtoti savo žinias ir kompetencijas, kūrimas, sudarant sąlygas individo autonomijai, laisvei, atsakomybei išreikšti. Turinio analizės metu išanalizuota kaip mokytojų padėjėjai atskleidžia savo vaidmenį darbinėje aplinkoje, kokios galimos prielaidos specialistų įgalinimui bei pilnavertiškam įsitraukimui į bendruomenės veiklas, taip pat jų asmeninės patirtys, galimybės savarankiškai ir aktyviai dalyvauti ugdymo procese, dirbti laisvoje ir skatinančioje mokymąsi aplinkoje, įgyti įgūdžių per patirtis.

2.2.2. Duomenų analizė

Apdorojant interviu metu gautus duomenis, jie buvo struktūruojami turinio analizės būdu. Turinio analizės metodas yra socialinės informacijos turinio kokybinė analizė. Bendriausia prasme turinio analizė yra technika, leidžianti objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Turinio analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tikrinti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi (Tidikis, 2003). Atsižvelgus į tyrimo metu gautą informaciją, buvo išskirtos kategorijos ir subkategorijos, sudarytos reikšmingiausių, dažniausiai pasikartojančių teiginių lentelės, apskaičiuotas dažnis. Turinys suskirstytas pagal sritis, atitinkamą kontekstą.

2.2.3. Tyrimo procedūra

1. Sudaromas tyrimo dizainas, empirinio tyrimo plano rengimas, formuluojama tema, tyrimo tikslas, uždaviniai, objektas, numatomi probleminiai klausimai.
2. Mokslinių literatūros šaltinių analizė: specialiosios pagalbos teikimas, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymas ikimokyklinėse įstaigose, mokytojo padėjėjo darbo funkcijos, pareigybės reikalavimai.
3. Interviu tyrimo instrumento kūrimas. Remiantis moksliniais literatūros šaltiniais, klausimynų pavyzdžiais, suformuojamas atviro tipo klausimų interviu.
4. Gavus žodinius sutikimus dalyvauti tyrime, interviu atliekami respondentų darbo vietose. Apklausiami 15 mokytojų padėjėjų, 3 bendrojo ugdymo darželiuose bei 1 specialiojo ugdymo centre, ikimokykliniame skyriuje.
5. Tyrimo rezultatų apdorojimas, transkribavimas, kategorizacija, analizė.
6. Atlikus tyrimo analizę, pateikiamos išvados.

2.2.4. Tyrimo imtis

Pasirinkta kokybinių tyrimų tikslinės imties strategija. Tiriamoji grupė suformuota iš asmenų, kurie dirba mokytojų padėjėjais su ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikais. Tyrimo dalyviams apklausti, buvo pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, kuris leido atskleisti kiekvieno tyrimo dalyvio asmenines patirtis, dirbant su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais ikimokyklinėse įstaigose. Iš viso apklausta 15 mokytojų padėjėjų, interviu buvo atliekamas trijose ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo įstaigose ir viename specialiojo ugdymo centre, ikimokykliniame skyriuje.

2.2.5. Tyrimo kokybė

Tyrimo patikimumas, validumas. Tyrime apklaustų respondentų patirtys skirtingos, paveiktos įvairių aplinkybių, priklausančios nuo skirtingų faktorių. Kiekvieno žmogaus nuomonė savita, sąlygota asmeninių patirčių, identiteto, požiūrio, įvairių aplinkybių. Tyrimo imtis ir gauti rezultatai negali būti pritaikomi visai populiacijai, jie nėra statistiškai reikšmingi. Individualios patirtys formuojasi skirtingai, jos yra kintančios, todėl tyrimo metu gautuose duomenyse nėra išorinio ir vidinio validumo.

2.2.6. Tyrimo etika

Atliekamo interviu tema yra tiesiogiai susijusi su respondentais, nes nagrinėjamos asmeninės patirtys. Įgyvendinant tyrimą, nagrinėjant ir analizuojant gautus duomenis buvo laikomasi tyrimo etikos principų (bendrujų; etinių – sąžiningumo; teisinių - konfidencialumo). Prieš atliekant interviu, buvo bendraujama su įstaigų vadovais, gauti žodiniai sutikimai tyrimo vykdymui. Su respondentais bendrauta individualiai, pristatytas tyrimo tikslas, uždaviniai, orientaciniai klausimai, informuota apie galimybę bet kuriuo metu nutraukti tyrimą. Užtikrinus konfidencialumą, gauti žodiniai sutikimai pokalbių įrašymui diktofonu, du respondentai nesutiko, todėl tyrimo metu gauti duomenys buvo fiksuojami užsirašant. Pateikti interviu klausimai skatino išsakyti savo asmeninę nuomonę, patirtis apie specialiosios pagalbos teikimą, specialiujų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniams.

3 skyrius. MOKYTOJŲ PADĖJĖJŲ PATIRTYS UGDANT VAIKUS, TURINČIUS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE

3.1. Specialiosios pagalbos teikimas ugdytiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ikimokyklinėje įstaigoje

Šiame poskyryje pristatomi susisteminti tyrimo rezultatai, kurie skirti atskleisti mokytojų padėjėjų patirtis teikiant specialiąją pagalbą ugdytiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Išskiriami sutrikimai ir negalios, specialiosios pagalbos teikimo sritys bei darbo organizavimo specifika. Interviu duomenys pateikiami 1, 2, 3 lentelėse.

1 lentelė. Specialiosios pagalbos teikimas ugdytiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ikimokyklinėje įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Specialieji ugdymosi poreikiai	Autizmas	„Yra autistai, yra pas mane du autistai...“ ²⁰ [R5] „Su autizmo sutrikimu.“ [R12] „Pagrindė autistai.“ [R9]	13
	Kalbos sutrikimai	„Daugiausia pas mus kalbos sutrikimai...“ [R11] „<...>, mutizmas <...> kalbos sutrikimų turintys vaikai...“ [R6]	4
	Elgesio ir emocijų sutrikimas	„<...>, bet vienas yra ir elgesio sutrikimas...“ [R11] „<...> turėjo elgesio sutrikimų...“ [R7]	4
	Dauno sindromas	„Ir su dauno esu dirbus...“ [R3] „<...> dauniukai buvo pradžioj...“ [R2]	3
	Retto sindromas	„<...>, Retto sindromo <...>“ [R1]	1

Analizuojant mokytojų padėjėjų pasakymus apie ugdytinių turimas negalias ir sutrikimus, išskirtos penkios subkategorijos. Mokytojų padėjėjai, dirbantys ikimokyklinėse įstaigose su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių dažniausiai teikė pagalbą: autizmo spektro, kalbos ir kalbėjimo, elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams. Taip pat išskirti dauno ir Retto sindromai, kurie vyravo pas mokytojų padėjėjus, dirbančius specialiojo ugdymo centre, ikimokykliniame skyriuje.

²⁰ Ženklių reikšmės: ... – tylėjimas prieš tęsiant mintį; <...> praleista sakinio dalis; [R1] – raidė ir skaičius nurodo respondento interviu protokolo numerį.

2 lentelė. Specialiosios pagalbos teikimas ugdytiniais, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ikimokyklinėje įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Pagalbos teikimo sritys	Bendros veiklos	„<...> viskas kartu su visa grupe, prisitaikom prie veiklų.“ [R14] „<...> ta pati rutina būna su visais vaikais, darbai atliekami tie patys kartu ir visa apskritai veikla, užsiėmimai, vyksta bendrumoj kol kas.“ [R12]	4
	Individualios užduotys	„<...> aš pati savo duodu vaikams, kai turim laisvesnio laiko.“ [R14] „<...> dienos eigoj pati jau būnu kokias užduotėles pasirinkus“ [R11] „<...> tai mes papildomai, kas jo silpnosios pusės, tarkim ten rašymas<...>“ [R8]	7
	Papildomos veiklos	„<...> tai visą laiką stengiuosi nuraminti, padėt, nusivesti galbūt į sensorinį kambarį<...>“ [R7]	1
	Būtinoji pagalba	„<...> tiesiog gal daugiau stebi iš šono ir suteiki pagalbą jam reikiamą.“ [R9]	2
	Jutimai	„<...> užsiėmimai su spalvomis, per lytėjimą, per uoslę, per garsus, su garsais <...>“ [R6]	1

Kategorijoje pagalbos teikimo sritys, išskiriamos penkios subkategorijos. Interviu metu buvo siekiama sužinoti, kokią pagalbą mokytojų padėjėjai teikia kasdienėse veiklose, kokios sritys užima svarbiausią vaidmenį. Dažniausiai pasikartojantys pasisakymai atskleidė, kad individualus darbas užima didžiąją darbo dalį. Respondentai įvardino, kad turi galimybę savarankiškai ir pasitarus su pedagogais, pritaikyti atrinktas užduotis, kurios skirtos stiprinti silpnąsias ugdytinių sritis. Subkategorijoje bendros veiklos, mokytojų padėjėjai įvardino, kad įsitraukia į bendras veiklas, dalyvauja kartu su visos grupės ugdytiniais, esant poreikiui, teikiama specialioji pagalba, pritaikant veiklas ir užduotis. Kitos išskirtos sritys: papildomos veiklos, būtinoji pagalba ir jutimai. Šiose srityse akcentuojami ugdytiniai, kurių sutrikimai sunkūs, keliantys iššūkius grupinėse ir kasdienėse veiklose. Priklausomai nuo situacijos gali būti pakeičiama aplinka, skirta vaikui nusiraminti (sensorinis kambarys, stimuliuojami jutimai, teikiama būtinoji pagalba padedanti nurimti).

3 lentelė. Specialiosios pagalbos teikimas ugdytiniais, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ikimokyklinėje įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Darbo organizavimas	Mokytojų padėjėjai	„<...> pati parenku irgi veiklas, papildomas kokias nors.“ [R10] „<...> Gaunu iš auklėtojos, ką su juo dirbsi, kaip dirbsi, leidžia ir savo įdėti kiek nori <...>“ [R8]	4
	Pedagogai	„<...> dirbam kaip komanda, prisiderinam viena prie kitos ir aišku su auklėtojom bendradarbiaujam ir kartu išsikeliam kažkokį tikslą, uždavinį ir jo tikslingai siekiam“ [R6] „Yra tam tikra tema dienos ir pasikonsultuoji su mokytoja grupės ir nusprendžiam, kokia didesnė pagalba jam reikalinga.“ [R9] „Grupės auklėtoja planuoja, mes tik padedam su sutrikimus turinčiais vaikais.“ [R12]	17
	Specialistai	„<...> mes taikomės prie specialistų.“ [R2] „<...> pasiima ten kineziterapeutė, <...> masažas vėl, tai jeigu sakykim vaikas ten neramus ar kažką tai nuramini.“ [R1]	3
	Administracija	„<...> būna projektai <...>, vis tiek administracija pasako prieš tai, tai mes prie šito ir derinamės.“ [R5]	1

Kategorijoje darbo organizavimas, išskiriamos keturios subkategorijos. Atskleista, kad prie specialiosios pagalbos teikimo darbo organizavimo labiausiai prisideda grupės pedagogai. Mažiau minimi mokytojų padėjėjai, įstaigoje dirbantys specialistai ir administracija. Didžiąją laiko dalį mokytojų padėjėjai su ugdytiniais praleidžia grupėse, dirbdami komandoje kartu su pedagogais. Jų indėlis į ugdytinių pasiekimus, mokymo metodų ir būdų pritaikymą yra didžiausias. Specialiosios pagalbos teikimas orientuotas į iškeltų tikslų įgyvendinimą, tuo pačiu metu grupės pedagogas gali skirti dėmesį visiems ugdytiniais. Kompleksinės pagalbos vaidmuo ugdymo procese taip pat svarbus, tačiau dažnu atveju ji teikiama individualiai, atsižvelgiant į esamus ugdytinių poreikius.

Remiantis mokytojo padėjėjo pareigybės aprašu²¹, galima teigti, kad respondentai tikslingai dirba su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais, geba kartu atlikti grupės

²¹ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašo“. 2004-12-30, Nr. ISAK-2092

mokytojo skirtas užduotis, tenkina kylančius poreikius, bendradarbiauja su specialistais. Vilkėlienės (2004) teigimu, mokytojo padėjėjo gebėjimus galima suskirstyti į: specializuotus ir bendruosius. Jie apima tris veiklos kryptis: specializuotieji susiję su žiniomis (dalykinis ugdymas), sveikata (slauga, terapija, higiena, negalės specifika), o bendrieji – su bendravimu, adaptacija, elgesio modeliavimu, vertybių puoselėjimu.

3.2. Mokytojų padėjėjų išsilavinimas, profesinis tobulėjimas, kompetencijos

Antrame poskyryje pateikiami atlikto tyrimo rezultatai, kurie atskleidžia mokytojų padėjėjų požiūrį į išsilavinimo būtinumą, profesinio tobulėjimo poreikį, būdingas asmenines savybes ir patirtis. Interviu duomenys pateikiami 4, 5, 6, 7 lentelėse.

4 lentelė. Mokytojų padėjėjų išsilavinimas, profesinis tobulėjimas, kompetencijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Požiūris į išsilavinimo būtinumą	Papildomų kursų, seminarų poreikis	„<...> būtų galima papildomai, kokius kursus paklausyt.“ [R15] „<...> dabar gi ir tie mokymai vyksta, mes gi tobulėjam <...>“ [R2]	8
	Papildomo išsilavinimo poreikis	„<...> išsilavinimas reikėtų, būtinai išsilavinimo reikia ir aukštesnio išsilavinimo <...>“ [R5] „<...> išsilavinimas būtų, tai manau toks, kokio reikia – aukštasis.“ [R6]	5
	Vidurinis išsilavinimas	„Pabūt šalia tai užtenka (vidurinio išsilavinimo, aut. past.) <...>“ [R8] „Šiaip tai pakanka (vidurinio išsilavinimo, aut. past.)“ [R1]	5
	Įgūdžiai per patirtis	„Žinokit gal ir pakaktų, nes ateina patirtis dirbant <...>“ [R3] „Per patirtį, tik per patirtį, tiktai.“ [R2]	5

Kategorijoje išsilavinimo būtinumas, išskiriamos keturios subkategorijos: papildomų kursų, seminarų poreikis, papildomo išsilavinimo poreikis, vidurinis išsilavinimas ir įgūdžiai per patirtis. Didžioji dalis apklaustųjų teigė, kad papildomi mokymai yra naudingi ir reikalingi. Tiriamieji, turintys nedidelę darbinę patirtį, taip pat niekada ankščiau nesusidūrę su specialiuoju ugdymosi poreikių turinčiais asmenimis, įvardina, kad specifinių žinių trūksta ir kartais nežino, kokius sprendimus priimti, esant sudėtingoms situacijoms. Trečdalis apklaustųjų teigia, kad norint teikti specialiąją pagalbą, tikslinga būtų turėti aukštąjį išsilavinimą, kurį įgijus specifinių žinių poreikis būtų patenkintas. Vilkėlienės (2004) nuomone, pedagogų padėjėjų galėtų

ruošti kolegijos, suteikdamos galimybę specializuotis pasirenkant negalių studijas, tačiau respondentų nuomonės išsiskiria, ne visiems aktualus aukštasis mokslas, nemažą dalį tenkina esama situacija, teigiant, kad papildomi kursai, mokymai gali kompensuoti žinių spragas. Pažymėtina, kad vyresnio amžiaus respondentai įvardina, kad žinios kaupiamos per patirtis ir praktiką, dalis akcentuoja, kad viskas išmokstama dirbant, stebint, prisitaikant, ir kad specialus išsilavinimas nėra būtinas. Kaip teigia Sosinsky ir Gilliam (2011), svarbu atkreipti dėmesį į tai, mokytojų padėjėjų vaidmenys klasėje gali būti svarbūs kaip ir daugelis kitų dalykų, kurie nėra susiję su kvalifikacija. Mokytojų padėjėjai gali turėti daug įgūdžių, kurie neįtraukiami vertinant jų išsilavinimo lygį. Šie įgūdžiai vis dėlto yra labai svarbūs jų bendravimui su vaikais ir kitais mokytojais. Kaip svarbiausias mokytojo padėjėjo darbo prielaidas autoriai apibrėžia tinkamą išsilavinimo ir žinių lygį, empatiją, toleranciją ir pozityvų bei atvirą požiūrį į mokinius. Būtina paminėti, kad dėmesys sutelkiamas ir į pageidaujamas padėjėjų savybes pagal mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių pobūdį. Jei padėjėjai dirba su mokiniais, turinčiais sveikatos negalią, šie padėjėjai turėtų turėti šiam darbui tinkamą išsilavinimą (Viktorin, 2018).

5 lentelė. Mokytojų padėjėjų išsilavinimas, profesinis tobulėjimas, kompetencijos

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai	Dažniai
Profesinio tobulėjimo poreikis, sritys	Autizmas	„<...> kai aš dirbu su autistais, gal man aktualiau su autistais būtų, kaip su jais susitvarkyt, kaip prie jų prieit <...>“ [R9]	6
	Vaikų psichologija	„Tai vaiko pačio psichologija, kaip visas nuraminimas, kaip prie vaiko prieti, tiesiog pačio vaiko psichologija <...>“ [R11]	3
	Vaikų ligos, sutrikimai	„<...> nors ir apie kitus sutrikimus būtų įdomu.“ [R14]	6
	Bendravimas	„<...> vieni būna sunkesni, kiti lengvesni, kaip prie jų prieit, kaip susidraugaut su jais.“ [R9]	3
	Vaikų elgesys	„Nu aišku norėtusi, kad būtų tokios temos kaip vaikui padėti kai jam užėina kažkokie tai nu isterijos sakykim priepuoliai, sakykim, pykčio priepuoliai, kaip su juo būtų lengviau susitarti <...>“ [R7]	3
	Savarankiškas tobulėjimas	„Šiais laikais internete pilna visko susižinot nėra sunku ir labai daug visko nemokamai, ką gali pritaikyti ir bandyt pritaikyti, nes kiekvienas vaikas skirtingas ir kiekvienas metodas skirtingai veikia.“ [R8]	2

	Kalbos sutrikimai	„<...> kalbos sutrikimus, man būtų įdomu, kur aš dirbu su tais vaikais, kaip su jais dirbt, padėt“ [R15]	1
	Specialistų konsultacijos	„Man atrodo tas pirmiausias, ką specialistai, ergoterapeutai, logopedai, visi tie dalykai, ką, kokius patarimus duoda, ir pirmiausia pritaikyt tuos dalykus, pagal tą vaiką <...>“ [R8]	1
	Geroji patirtis	„<...> aktualiausia sužinoti informaciją iš to žmogaus, kuris daug patirties turi sukaupęs ir gali kaip kraitį informacijos tau duoti, papasakoti naujus tuos būdus <...>“ [R6]	1

Kategorijoje profesinio tobulėjimo poreikis ir sritys, siekta išsiaiškinti, kokios temos yra aktualios, kokį žinių trūkumą jaučia mokytojų padėjėjai, dirbdami su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais. Išskirtos devynios subkategorijos. Atliekant tyrimą, dažnu atveju vyravo pokalbiai apie autizmą, tad natūralu, kad specialistai nori tobulėti, išgirsti naujos informacijos apie autizmo spektro sutrikimą. Taip pat aktualios temos apie vaikų ligas, sutrikimus, psichologiją, kaip bendrauti ir rasti ryšį su vaiku, vaikų elgesys, kalbos sutrikimai, specialistų konsultacijos, dalijimasis gerąja patirtimi. Pastebėta, kad mokytojų padėjėjams aktualiausios temos yra susijusios su šiuo metu ugdomais vaikais, jų patiriamais sunkumais, turimomis negaliomis ar sutrikimais.

6 lentelė. Mokytojų padėjėjų išsilavinimas, profesinis tobulėjimas, kompetencijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Asmeninės savybės	Kantrus	„Oi čia tai kantrybės reikia, stengtis nepalūžti kai sunku ar nevaldai situacijos.“ [R14]	8
	Mylintis	„<...> turi mylėti vaikus ir turi mokėt suvaldyt savo emocijas <...>“ [R3]	5
	Psichologiškai stiprus	„<...> turėtų būti psichologiškai stiprus, pasiruošęs.“ [R15]	4
	Komunikabilus	„<...> komunikabilus turi būti <...>“ [R11]	2
	Užjaučiantis	„<...> komunikabilus turi būti, užjaučiantis“ [R11]	2
	Supratingas	„Kantrybė ir supratingumo pirmiausia.“ [R8]	1
	Jautrus	„<...> gal netgi jautrus turėtų būti žmogus <...>“ [R10]	1
	Tolerantiškas	„Atjauta, tolerancija <...>“ [R6]	1

	Prisitaikantis	„<...> suprasti vaikus, perprasti... prisitaikyti kaip kuriais momentais prisitaikyti, pasikeisti.“ [R5]	1
	Švelnus	„<...> turėt švelnumo, gėrio, nes su tokiais vaikais reikia iš tikrųjų <...>“ [R4]	1
	Griežtas	„<...> aišku ir to griežtumo su jais <...>“ [R4]	1
	Atsakingas	„<...> atsakingu reikia labai būt iš tikrųjų <...>“ [R2]	1

Kategorijoje asmeninės savybės, buvo išskirta dvylika subkategorijų. Interviu metu, buvo siekta sužinoti, kokios savybės yra svarbios ir būtinos žmogui, teikiančiam specialiąją pagalbą ir dirbant ikimokyklinėje įstaigoje su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais. Dažniausiai minimi teiginiai: kantrus, mylintis vaikus, psichologiškai stiprus. Rečiau išskiriami teiginiai: komunikabilus, užjaučiantis. Pavieniai minimi, kad mokytojo padėjėjas turi būti supratingas, jautrus, tolerantiškas, prisitaikantis, švelnus, griežtas, atsakingas. Viktorin (2018) teigia, kad be įgyto išsilavinimo lygio mokytojo padėjėjo pareigoms būtinos ir kitos kvalifikacinės prielaidos, įgūdžiai ir gebėjimai. Šias prielaidas paminėjo Groom ir Rose (2005) savo atliktame tyrime, nustatyta, kad mokyklos, renkančios kandidatus į mokytojo padėjėjo pareigas, akcentuoja kelias asmenines savybes: gebėjimas dirbti komandoje, noras mokytis, gebėjimas prisitaikyti, tolerancija ir teisingumo jausmas, mokėjimas auklėti, išklaudyti, gebėjimas dirbti esant spaudimui ar dirbti vienam, mokinių poreikių suvokimas ir supratimas. Daugiausiai teiginių sulaukusios savybės atskleidžia, kad specialiosios pagalbos teikimas dažnu atveju kelia iššūkius, kuriuos ne visada lengva įveikti. Kantrybė, meilė, psichologinis tvirtumas yra vienos iš pagrindinių būdo bruožų ypatybių, reikalingų dirbant su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais.

7 lentelė. Mokytojų padėjėjų išsilavinimas, profesinis tobulėjimas, kompetencijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Asmeninės patirtys	Sunkumai, iššūkiai	„Sunkumai dažniausiai būna kai vaikas krenta ant žemės, tai čia būna <...>“ [R10] „Gal labiausiai kyla sunkumų su tėvais sakyčiau, nes tėvai labiausiai ir kažko nori, ko pavyzdžiui vaikai nesugeba arba nenori pripažinti, kas yra tiem vaikam<...>“ [R8] „<...> sunkiausia galbūt su emocijom, kai sunku suvaldyti tas emocijas ir vaikui sunku tada ir mums aišku sunkiau<...>“ [R6]	7

	Geroji patirtis	<p>„<...>Patinka kai vaikai pasiekia tikslų, tokie bendri laimėjimai.“ [R14]</p> <p>„<...>yra du vaikai jau nuo rugsėjo palyginus ir dabar tikrai jau labai prasilaužė ir kalbėt pradėjo, kur visai nekalbėjo<...>“ [R11]</p> <p>„<...> savitvardos atsiranda savyje ir tos tokios motyvacijos kažkokios, nes jautiesi, kad visą laiką turi kažkam padėti, ta empatija galbūt, gal galėčiau pasakyt empatija didėja.“ [R6]</p>	15
	Teigiama nuomonė apie darbo pasirinkimą	<p>„<...> man tikrai gera, patinka su vaikais dirbti ir tu jiems daug duodi ir aš manau ir kad iš jų tiek daug gauni. Ir visko ir šilumos, ir to gerumo ir vaikai pasako, kad pasiilgo viską ir nu taip gera.“ [R7]</p> <p>„<...>myliu vaikus kaip minėjau pradžioje, turėjau praktikos daug su jais ir galiu atskleisti save čia, galiu atskleisti ir jaučiu, kad galiu kažkam padėti kam reikia tos pagalbos.“ [R6]</p>	15

Kategorijoje asmeninės patirtys, išskiriamos trys subkategorijos: sunkumai ir iššūkiai, geroji patirtis bei teigiamos nuomonės apie darbo pasirinkimą. Tyrimo metu kalbantis apie dažniausiai kylančius sunkumus darbe, mokytojų padėjėjai nurodė, kad sudėtingiausia suvaldyti situacijas, kuriose vaikai palūžta emociškai ir dažnu atveju, tai būna stresinės situacijos, kuriose reikia priimti greitus sprendimus, kurie būtų veiksmingi. Subkategorija geroji patirtis atskleidė, kad užsibrėžtų tikslų įgyvendinimas, mažos pergalės ir pasiekimai, suteikia labai daug teigiamų emocijų, motyvuoja siekti daugiau, priverčia didžiulius ir įprasmina atliekamą darbą. Subkategorijoje teigiama nuomonė apie darbo pasirinkimą, vyravo vieningi pasisakymai, visi respondentai yra patenkinti savo pasirinkimu, džiaugiasi galėdami padėti ir prisidėti prie bendrų tikslų įgyvendinimo.

3.3. Mokytojų padėjėjų patirtys dirbant, bendradarbiaujant, kylantys iššūkiai

Trečiame poskyryje pateikiami atlikto tyrimo rezultatai, kurie atskleidžia mokytojų padėjėjų patirtis bendradarbiaujant su darbinės aplinkos bendruomenės nariais: pedagogais, tėvais, specialistais, administracija ir ugdytiniais. Išanalizuoti duomenys pateikiami 8, 9, 10, 11, 12 lentelėse.

8 lentelė. Mokytojų padėjėjų patirtys dirbant, bendradarbiaujant, kylantys iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Bendradarbiavimas su pedagogais	Teigiamos patirtys	„Nu, kad nebuvo taip, gerai su auklėtoja sutariam.“ [R15] „<...> sutariam su pedagogu, su kuriuo dirbam, kad viskas taip gerai.“ [R13]	3
	Neigiamos patirtys	„Buvo viena, kai pasakė, kad tas vaikas nieko nepasieks ir nieko iš jo nebus, tai tiesiog paprieštaravau, kad visi vaikai skirtingi ir nežinai, kas bus po metų ar dviejų ar po trijų. Ir niekada negalima teigti, kad kažkas bus, kažko nebus“ [R8] „<...> galbūt mintyse paprieštaravau. Skiriasi galbūt kažkokios tai vertybės ar požiūris į tam tikrus dalykus, tai tiek.“ [R6]	3

Kategorijoje bendradarbiavimas su pedagogais, išskirtos dvi subkategorijos: teigiamos ir neigiamos patirtys. Pedagogų padėjėjai daugiausiai bendradarbiauja su grupės pedagogais, tai lemia jų darbo specifika, todėl didžiąją laiko dalį kartu praleidžia dirbdami kartu, organizuodami veiklas, numatydami ugdymo tikslus ir uždavinius, tačiau šis bendradarbiavimas palieka ir teigiamas, ir neigiamas patirtis, kurios buvo atskleistos šiame tyrime. Neigiamose patirtyse stebimas nuomonių išsiskyrimas, tiesiogiai ir netiesiogiai išsakyti prieštaravimai, dėl vertybinių nuostatų, nepriimtino požiūrio, išankstinio nusistatymo bei netinkamų metodų taikymo darbe. Teigiamose patirtyse akcentuojami bendradarbiavimo aspektai, kuriuose vyrauja geri santykiai, sutampa pasaulėžiūra, vienija bendri tikslai. Pasak Jardi, Webster ir kt. (2022), veiksmingos mokytojų padėjėjų ir pedagogų partnerystės siekimas yra sudėtingas procesas, reikalaujantis laiko, pastangų ir išorinės paramos. Analizuojant jų poveikį, reikėtų atsižvelgti į tarpasmeninius veiksnius, turinčius įtakos mokytojų padėjėjų ir pedagogų partnerystei. Pasitikėjimas gali būti pasiektas kai pateisinami partnerių lūkesčiai, vyrauja atviras bendravimas, vyksta komandinis darbas.

9 lentelė. Mokytojų padėjėjų patirtys dirbant, bendradarbiaujant, kylantys iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Bendradarbiavimas su tėvais	Tėvų įsitraukimas	„Dabar galvoju, kad taip, visi įsitraukia, nori padėti.“ [R15] „Pas mus taip, šitoje įtaigoje pakanka (įsitraukimo, aut. past.).“ [R13]	6
	Bendradarbiavimo trūkumas	„Na šiaip darželis įsitraukia daug, na kaip sakiau tėvai galėtų daugiau įsitraukti.“ [R14] „<...> ir kad tėvai pasakytų tam pedagogui, pedagogo padėjėjui, ko, iš ko, ko nori iš to vaiko, <...> kas jam padeda, kad pasidalintų, nes kartais kai ateina tikrai mokytojo padėjėjas, kuris tikrai niekada nėra dirbęs ir tėvai nenori akivaizdžiai su juo dalintis, tai jam labai sunku prie to vaiko prieit <...>“ [R8]	7

Kategorijoje bendradarbiavimas su tėvais išryškėjo dvi subkategorijos, tai tėvų įsitraukimas ir bendradarbiavimo trūkumas. Dalis respondentų teigė, kad tėvų indėlis į vaikų ugdymą, poreikių tenkinimą, įsitraukimą į bendras veiklas yra pakankamas, tėvai noriai bendradarbiauja, teikia reikalingą informaciją ir stengiasi prisidėti prie vaikų gerovės. Šiek tiek didesnė tyrimo dalyvių dalis teigė, kad tėvų įsitraukimas trūkstamas, neretai vengiama dalintis vertinga informacija, vengiama kontaktuoti, pripažinti esamus vaikų gebėjimų trūkumus ir imtis aktyvių veiksmų, norint juos įveikti ar teikti atitinkamą pagalbą įstaigoje.

10 lentelė. Mokytojų padėjėjų patirtys dirbant, bendradarbiaujant, kylantys iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Bendradarbiavimas su administracija	Galimybė kelti kvalifikaciją	„Leidžia direktorė, pasako, jei būna kokie seminarai.“ [R15] „Taip, sudaromos, ir kaip tik tai yra galimybė, tai tikrai siunčia į kursus direktorė, leidžia, išleidžia ir puikiai tiesiog.“ [R13]	12

Kategorijoje bendradarbiavimas su administracija atsiskleidė viena ryški sritis, tai galimybių kvalifikacijos kėlimui sudarymas. Didžioji dalis respondentų pasisakė, kad darbinėje aplinkoje yra sudaromos sąlygos kvalifikacijos tobulinimui, administracija teikia pasiūlymus, dalijasi aktualiais renginiais, apmoka išlaidas, suteikia galimybę išvykti, dalyvauti įvairiuose mokymuose, stengiasi, kad mokytojų padėjėjai kauptų naujas patirtis, plėstų akiratį, papildytų turimas žinias, dirbant su specialiuju ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais.

11 lentelė. Mokytojų padėjėjų patirtys dirbant, bendradarbiaujant, kylantys iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Bendradarbiavimas su ugdytiniais	Gebėjimas rasti ryšį su ugdytiniais	„Manau, kad moku, aišku ir nuo vaiko daug priklauso, bet stengiuosi rasti tą ryšį.“ [R15] „Taip, tenka ir tikrai reikia prie kiekvieno vaiko prisitaikyti, jį prisipratinti, pagal jį jau matai kur gali, jo ribos, kur kažką gali, ką pasakyti, kur jau nuraminti, vis tiek pripranti prie kiekvieno vaiko jau atskirai.“ [R11]	9
	Motyvacinio būdai	„Na visaip skatinu, ir pagiriu, ir kokią dovanėlę ar mėgstamą žaislą duodu.“ [R14] „Kai kuriems vaikams tiesiog užtenka pagyrimo, kitam reikia kaip ir apčiuopiamo kokio daikto, kad jis gautų kaip paskatinimą ten lipduką, ar ten mėgiamą jo žaislą.“ [R9]	9
	Raminimo būdai	„<...> jeigu matai, kad visiškai trukdo kitiems vaikams visą tai daryti, tai išsivedi į kokią sensorinę kambarį, kad vis tiek jisai būtų veikloje.“ [R9] „<...> atsitraukiam nuo veiklos, vėliau stengiamės į ją sugrįžti jei įmanoma.“ [R14]	8

Kategorijoje bendradarbiavimas su ugdytiniais, išskirtos trys subkategorijos: gebėjimas rasti ryšį su ugdytiniais, motyvavimo būdai ir raminimo būdai. Didžioji dalis respondentų teigė, kad geba užmegzti ryšį su vaikais, nors tenka prisitaikyti prie įvairių situacijų ir prireikia laiko prie kiekvieno vaiko priartėti, tačiau ilgainiui tai pavyksta. Siekiant motyvuoti ugdytinius įvairiose akademinėse veiklose, mokytojų padėjėjai naudoja panašius būdus, tokius kaip: pagyrimai, smulkios dovanėlės, mėgstamos veiklos ar žaislai, lipdukai ir kt. Dirbant, neretai pasitaiko stresinių situacijų, kuriose reikalingi greiti sprendimai, skirti nuraminti vaikui, dažnu atveju mokytojų padėjėjai stengiasi pakeisti aplinką, atitraukti vaiką nuo dirgiklių, esant galimybei bando grįžti į bendras veiklas.

12 lentelė. Mokytojų padėjėjų patirtys dirbant, bendradarbiaujant, kylantys iššūkiai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Dažniai
Bendradarbiavimas su specialistais	Komandinis darbas	„<...> yra sudarytos tam tikros programos specialistams vaikams, tai taip pat kas dirba darželį, tai susiderina visos tarpusavyje <...>“ [R8] „<...> komanda nemaža ir vaikai gauna visą reikiamą pagalbą mūsų ugdymo įstaigoje.“ [R6]	3

Bendradarbiavimo su specialistais kategorijoje išskirta viena subkategorija apie komandinį darbą. Mokytojų padėjėjai akcentavo bendradarbiavimą su dirbančiais specialistais, specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo teigiamas puses, įsitraukimą į bendras veiklas. Teigta, kad esant poreikiui, teikiamos konsultacijos, suteikiama naudinga ir aktuali informacija.

Apibendrinant tyrimo metu gautą informaciją, galima teigti, kad respondentų, dirbančių mokytojų padėjėjais su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais ikimokyklinėse įstaigose patirtys yra skirtingos, tačiau taip pat turinčios nemažai atitikmenų ir panašumų. Nors tiesioginiame darbe kyla nemažai iššūkių ir sudėtingų situacijų, visi tyrimo dalyviai yra patenkinti savo pasirinkimu dirbti šį darbą, jame jaučiasi gerai, džiaugiasi esamais pasiekimais, domisi aktualijomis, susijusiomis su darbo specifiška, stengiasi tobulėti įgyjant teorinę ir praktinę patirtį. Akcentuojamas komandinis darbas, pasiskirstymas vaidmenimis, atsakomybėmis. Bendradarbiavimas su grupės pedagogais ir ugdytiniais užima didžiausią darbo dalį. Iškeliama tikslai, jų įgyvendinimo uždaviniai, parenkami metodai ir būdai, taikomos įvairios strategijos, stengiantis kylančius sunkumus kompensuoti ir tobulinti jų įveikimo strategijas. Bendri tikslai motyvuoja, skatina stengtis ir padėti vaikams, kurie patiria sunkumus ir įvairius iššūkius kasdienėse veiklose. Kaip teigia Douglas ir Zimmerman (1995), įgalinimas yra procesas, kuris leidžia žmogui, organizacijai ar bendruomenei dalyvauti. Į įgalinimą orientuota praktika suteikia galimybių dalyviams plėtoti žinias (Dettmer, Dyck, Thurston, 1996; cit. Gerulaitis, 2007) bei įgūdžius, specialistus traktuoti kaip partnerius, o ne autoritarinius ekspertus (Berger, 1991; cit. Gerulaitis, 2007). Mokytojų padėjėjų individualus indėlis į bendrą tikslų įgyvendinimą taip pat svarus, sudaromas galimybės priimti sprendimus savarankiškai, taip suteikiant pasitikėjimo savimi ir pripažinimo. Įvertinus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad specialioji mokytojų padėjėjų pagalba ikimokyklinėse įstaigose sudaro gan svarią dalį visos kompleksinės pagalbos teikimo srityje.

DISKUSIJA

Empiriniame tyrime, buvo iškelti probleminiai klausimai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti, kokie įgūdžiai, žinios, išsilavinimas yra reikalingi mokytojo padėjėjui ir ar parengtas pareigybės aprašas yra pakankamai tikslus ir atitinka realią situaciją ikimokyklinėse ugdymo įstaigose. Interviu metu pastebėta, kad pedagogų padėjėjams aktualus kvalifikacijos kėlimas, jie nori įgyti papildomų žinių ir įgūdžių, didžioji dalis respondentų įvardino konkrečias temas ir sritis, kuriose jaučiamas žinių trūkumas. Mokytojo padėjėjo indėlis į bendrus ugdymo rezultatus yra svarbus, jo vaidmuo kasdienėse veiklose yra reikšmingas, nes suteikia galimybę optimaliau organizuoti individualias ir grupines veiklas. Mokytojo padėjėjo pareigybės aprašas reikalauja tikslinimo, nes ikimokyklinio ugdymo įstaigose ši pareigybė dubliuojasi, darbo specifika skiriasi. Atlikto tyrimo rezultatai siejasi su ankščiau atliktais atitinkamais tyrimais, kurie analizavo mokytojų padėjėjų vaidmenį, atliekamas veiklas, darbo veiksmingumą, kokybę, efektyvumą. Nors galima rasti ir teigiamas, ir neigiamas puses, tačiau dažnesniu atveju šie darbuotojai yra naudingi ir reikalingi teikiant kompleksinę pagalbą ugdytiniais, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Diskusijai kylantys klausimai:

- Sąvoka mokytojo padėjėjas ikimokyklinėje įstaigoje turi dvejopą prasmę: mokytojo padėjėja-šeimininkė ir mokytojo padėjėjas darbui su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais. Kas turėtų būti suinteresuotas atkreipti dėmesį į pareigybių aprašymų ir sąvokų tikslinimą?
- Mokytojo padėjėjas teikia pagalbą ugdytiniais, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ar nebūtų tikslinga šią pareigybę įvardinti mokinio padėjėju?

Praktinė tyrimo rezultatų reikšmė atskleidė, kad vidurinio išsilavinimo, be specialiųjų žinių ir įgūdžių nepakanka. Norint teikti kokybišką specialiąją pagalbą, būtų tikslinga ruošti specialistus dar prieš jiems pradėdant dirbti. Šiuo metu ikimokyklinio ugdymo mokytojų padėjėjai turi galimybę įgyti ir kelti kvalifikaciją profesinio rengimo centruose, įvairiuose rengiamuose kursuose ar seminaruose. Tačiau ar tai yra pakankama, verčia svarstyti. Galbūt būtų tikslinga šią išsilavinimo sritį sieti su tęstiniais tyrinėjimais, kurie atskleistų esančius poreikius, tikėtiną problemą ir sudarytų prielaidas apsvarstyti galimybes įgyti specifines žinias aukštojo mokslo lygmenyje.

IŠVADOS

1. Teorinė mokslinių šaltinių analizė atskleidė mokytojo padėjėjo darbo funkcijas, specifiką, atliekamas veiklas su ugdytiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių. Mokytojo padėjėjas dirba individualiai arba su maža grupe ugdytinių, tokiu būdu prisideda prie pagalbos grupės pedagogui, organizuojant ir vykdant kasdienes veiklas. Bendradarbiavimas, komandinis darbas su pedagogais, įstaigos specialistais yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių ugdymo kokybę, orientuotą į individualius vaikų poreikius. Vienas svarbiausių uždavinių mokytojų padėjėjams – ugdytinių savarankiškumo skatinimas, jų įgalinimas veikti ir pagal galimybes įsitraukti į grupės ir bendruomenės veiklas.
2. Mokytojų padėjėjai, dirbantys ikimokyklinėse įstaigose, teikia pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniais individualiai ir mažose grupėse. Specialioji pagalba teikiama bendroje veiklose, taip pat gali būti parenkamos papildomos užduotys, teikiama būtinoji pagalba, dėl kurios sprendžia mokytojo padėjėjas, prireikus, konsultuojamasi su grupės pedagogu. Darbo organizavimas, veiklos labiausiai priklauso nuo grupės pedagogų, todėl išryškėja komandinio darbo svarba. Stebimas kompetencijų trūkumas ir poreikis tobulėti keliant kvalifikaciją aktualiomis temomis apie vaikų raidą, sutrikimus, negalias ir kt. Profesinių žinių stoka lemia specialiosios pagalbos teikimo kokybę, bendradarbiavimo su kolegomis ribotumas. Tyrimo metu išryškėjo svarbiausios savybės, reikalingos dirbant mokytojo padėjėjo pareigose, tai kantrumas, meilė vaikams ir psichologinis tvirtumas. Didžiausi sunkumai, kylantys kasdienėse veiklose, tai stresinės, emocionaliai sunkios situacijos, kurios reikalauja priimti greitus ir veiksmingus sprendimus bei trūkstamas tėvų bendradarbiavimas. Visi respondentai yra patenkinti savo pasirinkimu dirbti šiose pareigose, džiaugiasi sudaromomis darbo sąlygomis.
3. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais bei vertinant teorinio mokytojo padėjėjo vaidmens atitikmenį praktikoje, pastebėti trūkumai. Stebima specialiųjų žinių ir kompetencijų stoka, bendradarbiavimo nepakankamumas. Kadangi mokytojo padėjėjo pareiga yra teikti individualią/grupinę specialiąją pagalbą, atliepti kylančius poreikius, tai turėtų būti tikslinga ir pakankamai kompetentinga, todėl specialiosios žinios yra būtinos, tiek apie specialiuosius ugdymosi poreikius, sutrikimus, tiek ir apie bendradarbiavimo naudą, jo tikslingumą bendriems rezultatams.

REKOMENDACIJOS

1. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai tikslinti ir parengti mokytojo padėjėjo pareigybės aprašymą, skirtą darbui su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais ikimokyklinėse įstaigose.
2. Rajono pedagoginėms psichologinėms tarnyboms periodiškai organizuoti kvalifikacijos kėlimo kursus aktualiomis temomis apie vaikų raidą, sutrikimus, negalias, specialiųjų poreikių tenkinimą ir kt., dalintis gerąja patirtimi, organizuoti praktines veiklas.
3. Aukštosioms mokykloms svarstyti galimybę rengti studijų programas skirtas kvalifikuotiems mokytojo padėjėjams, sudaryti galimybę įgyti atitinkamas specifines žinias ir kompetencijas, darbui su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais.
4. Ugdymo įstaigų administracijoms, įtraukti mokytojų padėjėjus į bendruomenines veiklas, įgalinti tapti aktyviais jos nariais, sudaryti galimybę tobulinti komandinio darbo įgūdžius.

LITERATŪRA

1. Abromaitienė, L., Kaušpedienė, R. (2009). *Mokytojo padėjėjo veikla pedagogų bendruomenėje*. Socialinis ugdymas, Nr. 9 (20), p. 48-54.
2. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). *Adaptuotos bei modifikuotos programos: taikymo efektyvumo veiksniai*. Specialusis ugdymas, Nr. 2 (7), p. 6-23.
3. Berger, P.L. ir Luckmann, Th. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai.
4. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
5. Douglas, P. D., Zimmerman, M. A. (1995). *Empowerment theory, research and application*. Journal of Community Psychology (Vol. 23 569 – 580 p.).
6. Dudzinskienė, R., Kalesnikienė, D., Paurienė, L., Skripkienė, R. (2010). *Inovatyvių mokymo(si) metodų ir IKT taikymas*. II knyga. Ugdymo plėtotės centras, Vilnius.
7. Gerulaitis, D. (2007). *Tėvų įsitraukimo į vaiko ugdymo(-si) procesą plėtotė specialiojoje mokykloje*. Daktaro disertacija. Šiauliai.
8. Giangreco, M., F. (2021). *Maslow's hammer: teacher assistant research and inclusive practices at a crossroads*. European Journal of Special Needs Education. Nr. 36, p. 278-293. DOI: 10.1080/08856257.2021.1901377
9. Girdzijauskienė, S. (2006). *Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
10. Grincevičienė, V., Szerlağ, A., Dziubacka, K., Targamadžė, V. (2015). *Įtraukusis ugdymas: mokinių tėvų rūpesčiai ir lūkesčiai*. Santalka: Filologija, Edukologija, 23(1), p. 73-80.
11. Groom, B., Rose, R. (2005). *Supporting the Inclusion of Pupils with Social, Emotional and Behavioural Difficulties in the Primary School: The Role of Teaching Assistants*. Journal of Research in Special Educational Needs. Nr. 5 (1), p. 20-30.
12. Gudonis, V., Mockevičiūtė, M. (2008). *Pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo mokykloje*. Jaunųjų mokslininkų darbai, Nr. 4(20), p. 131-139.
13. Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas bendrojo ugdymo mokyklose. Rekomendacijos. Prieiga per internetą: <http://vilniausppt.lt/wp-content/uploads/2020/11/REKOMENDACIJOS-galutinis.pdf>
Žiūrėta: 2023-11-18.
14. Jucevičienė, P., Gudaitytė, D., Karenauskaitė, V., Lipinskienė, D., Stanikūnienė, B., Tautkevičienė, G. (2010). *Universiteto edukacinė galia. Atsakas XXI amžiaus iššūkiams*. Kaunas: Technologija.

15. Kardelis, K., (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai)*. Vadovėlis. Kaunas: Judex.
16. Kasparavičienė, G., Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (2002). *Jūs ne vieni. Šeimoms, auginančioms specialiųjų poreikių vaikus*. Vilnius: Garnelis.
17. Kišonienė, R., Dudzinskienė, R. (2007). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo turinio individualizavimas*. Vilnius: Via Recta.
18. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011-03-17, Nr. XI-1281
19. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokyklos Vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, (2011). Nr. V-579
20. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, (2011). Nr. V-1775
21. Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl Pedagoginių psichologinių tarnybų darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, (2017). Nr. V-662
22. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas“, (2011). Nr. V-1265/V-685/A1-317
23. Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas dėl ikimokyklinio ugdymo programos gairių patvirtinimo, (2023). Nr. V-1142.
24. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašas“. 2011-07-08, Nr. V-1229
25. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo“. 2004-12-30, Nr. ISAK-2092
26. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Mokytojo padėjėjo rengimo standartas. 2008-06-26, Nr. ISAK-1872/A1-209
27. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio“. 2023-06-25, Nr. ISAK-897.
28. Makauskienė V. (2008). *Logopedinės pagalbos mikčiojantiems moksleiviams modeliavimas į vaiką orientuoto ugdymo paradigmoje*. Daktaro disertacija. Šiauliai.
29. Merfeldaitė, O. (2007). *Socialinės pedagoginės pagalbos efektyvumas mokykloje: klasių auklėtojų požiūris*. Socialinis ugdymas, Nr. 3 (14), p. 8-19.

30. Miltenienė, L., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Kairienė, D., Geležinienė, R., Tomėnienė, L. (2020). *Specialusis ugdymas ir jo transformacijos įtraukiojo švietimo kontekste*. Monografija. Šiaulių universitetas.
31. Monkevičienė, O., Banevičiūtė, B., Bujanauskienė, V., Galkienė, A., Gevorgianienė, V., Glebuviene, V. S., Jonilienė, M., Karkockienė, D., Kazragytė, V., Mauragienė, V., Mazolevskienė, A., Motiejūnienė, E., Valantinas, A., Sičiūnienė, V., Stankevičienė, K., Ustilaitė, S. (2016). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
32. Ruškus, J., Mažeikienė, N., Naujanienė, R., Motiečienė, R., Dvarionas, D. (2013). *Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste. Socialinės paslaugos ir įgalinimas. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. Vytauto Didžiojo universitetas.
33. Sadan, E. (2004). *Empowerment and Community Planning: Theory and Practice of People-Focused Social Solutions*.
34. Šapelytė, O., Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Melienė, R., Miltenienė, L., Ruplienė, D. (2021). *Lietuvos pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo modelio ekspertinis vertinimas*.
35. Švietimo valdymo informacinė sistema. Prieiga per internetą: <https://www.svis.smm.lt/ikimokyklinis-ugdymas/> Žiūrėta: 2023-10-31
36. Takala, M., (2007). *The work of classroom assistants in special and mainstream education in Finland*. British Journal of Special Education. Nr. 34, p. 50-57.
37. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius.
38. Tumelienė, R. (2011). *Kompleksinės pagalbos organizavimas mokykloje. Inkliuzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui. Metodinės rekomendacijos mokytojams, švietimo pagalbos teikėjams*. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, p. 55-96.
39. Vaiko teisių konvencija. Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija, pagal trečiąjį komiteto pranešimą. Valstybės žinios 1995;60:1501.
40. Vaitkuvienė-Zimina, Ž., Bruzgelevičienė R. (2016). *Pagalbos mokiniui mokykloje tobulinimas orientuojantis į įtraukujį ugdymą*. Pedagogika. Nr. 4, p. 172-192.
41. Valinevičienė, G. (2013). *Universiteto edukacinės aplinkos ir studento asmeninės mokymosi aplinkos sąveikos veiksniai naudojant saityną 2.0*. Informacijos mokslai. Nr. 63, p. 91–112.
42. Vilkelienė, A. (2004). *Pedagogo padėjėjo veikla: socializacijos aspektai*. Pedagogika, 70, p. 213-216.
43. Žukauskienė, R. (2008). *Kokybiniai ir kiekybiniai metodai*. Prieiga per internetą: <https://www.slideserve.com/mura/kokybiniai-ir-kiekybiniai-metodai> (Žiūrėta 2023-11-16)

PRIEDAI

Specialiųjų ugdymosi poreikių grupės

<p>Mokiniai turintys negalių <i>Negalioms priskiriami raidos, sensorinių, fizinių funkcijų ir kiti įgimti ar įgyti sveikatos sutrikimai (sutrikimo kilmė gali būti biologinė, pedagoginėmis priemonėmis pašalinti priežasčių neįmanoma), kurie trukdo pažinti, tyrinėti aplinką, siekti akademinį žinių, trikdo socialinę, emocinę ir asmenybės raidą. Šiems asmenims gali būti reikalinga kitų žmonių priežiūra, jiems skiriamos socialinės ir medicininės paslaugos, teikiama švietimo pagalba. Mokymosi aplinkos ir Bendrojo ugdymo programų pritaikymas priklauso nuo asmens negalios pobūdžio ir ugdymosi poreikių.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Intelektų sutrikimas; – Regos sutrikimas; – Klausos sutrikimas; – Kochleariniai implantai; – Judesio ir padėties bei neurologiniai sutrikimai; – Įvairiapusiai raidos sutrikimai; – Kurčneregystė; – Kompleksinės ir kitos negalės.
<p>Mokiniai, turintys sutrikimų <i>Sutrikimams priskiriami mokymosi (dviejų ar daugiau dalykų – skaitymo, rašymo, matematikos ar kitų dalykų), taip pat elgesio ir emocijų, kalbos ir kalbėjimo sutrikimai, kurie pasireiškia vaikui įsisavinant mokymosi programą, tai yra įgyjant pagrindinių kompetencijų. Šiems mokiniams reikalingas ilgalaikis specialusis ugdymasis ir jiems gali būti skiriamos psichologo, socialinės ir/ arba medicininės paslaugos.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Mokymosi sutrikimai; – Elgesio ir/ar emocijų sutrikimai; – Kalbėjimo ir kalbos sutrikimai; – Kompleksiniai sutrikimai.
<p>Mokiniai, turintys mokymosi sunkumų <i>Mokymosi sunkumai kyla, kai dėl nepalankios (kultūrinės/kalbinės, pedagoginės, socialinės-ekonominės) aplinkos ar susidariusių aplinkybių apribojamos asmens galimybės realizuoti savo gebėjimus įsisavinant mokymosi programas. Sunkumai laikini ir asmens specialieji ugdymosi poreikiai sprendžiami suteikiant atitinkamą psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir/ar specialiąją pagalbą.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Besimokantys ne gimtąja kalba arba gyvenantys kitoje kultūrinėje/kalbinėje aplinkoje; – Turintys sulėtėjusią raidą; – Turintys sveikatos problemų; – Patiriantys nepalankių aplinkos veiksnių įtaką; – Patiriantys emocinę krizę; – Nerealizuojantys ypatingų gabumų.

Interviu klausimai

1. Koks Jūsų amžius?
2. Koks Jūsų išsilavinimas?
3. Koks Jūsų darbo stažas, dirbant mokytojo padėjėju (ikimokyklinėje įstaigoje)?
4. Kas lėmė Jūsų sprendimą dirbti mokytojo padėjėju ikimokyklinėje įstaigoje?
5. Kokia Jūsų patirtis su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais iki pradėdant dirbti mokytojo padėjėjo pareigose?
6. Kaip pasikeitė Jūsų nuomonė apie šiuos vaikus pradėjus dirbti mokytojo padėjėju?
7. Su kokius sutrikimus turinčiais vaikais dirbate?
8. Kaip vertinate savo gebėjimą priimti sprendimus, prisitaikyti prie esamų sudėtingų situacijų darbo pradžioje ir dabar?
9. Kokią specialiąją pagalbą teikiate didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams? Kaip įprastai atrodo Jūsų darbo diena?
10. Kaip organizuojamas mokytojo padėjėjo darbas kasdienėse veiklose?
11. Kokie sunkumai kyla? Ar sulaukiate pagalbos jiems spręsti?
12. Pasidalinkite gerąją patirtimi, dirbant mokytojo padėjėju.
13. Kaip manote, ar gebate tinkamai bendrauti su vaikais? Kokias strategijas taikote? Ar tenka keisti bendravimo stilių, atsižvelgiant į vaiką?
14. Kokius metodus taikote veiklose, kad motyvuotumėte vaikus?
15. Kaip elgtumėtės su vaiku, jei jis trukdytų vykstančias veiklas?
16. Papasakokite atvejį, kai nesutikote su pedagogo nuomone. Kaip susitvarkėte su situacija?
17. Kaip manote, kokiomis savybėmis turi pasižymėti žmogus, dirbdamas pedagogo padėjėju?
18. Kaip manote, kokios žinios ir kompetencijos yra reikalingos žmogui, planuojančiam tapti pedagogo padėjėju?
19. Kaip manote, ar norint tikslingai ir kokybiškai atlikti pedagogo padėjėjo pareigas, pakanka turėti vidurinį išsilavinimą?
20. Kokie mokymai, praktiniai užsiėmimai, kursai būtų naudingi, keliant mokytojo padėjėjo kvalifikaciją?
21. Jūsų darbovietėje yra sudaromos sąlygos kvalifikacijos kėlimui? Jei taip, kaip dažnai turite galimybę dalyvauti įvairiuose mokymuose?
22. Jūsų nuomone, kas būtų naudinga, gerinant mokytojo padėjėjo darbo sąlygas? (Materialinė bazė, spec. priemonės, kolegų/specialistų pagalba, bendradarbiavimas su tėvais ir kt.)

23. Kaip manote, ar įstaigos bendruomenės narių bendradarbiavimas (pedagogų, specialistų, administracijos, tėvų ir kt.) yra pakankamas ir atliepia esančius ugdytinių specialiuosius ugdymosi poreikius?
24. Esate patenkintas savo pasirinkimu dirbti mokytojo padėjėju? Kodėl?
25. Ką patartumėte žmogui, kuris planuoja sieti savo ateitį su mokytojo padėjėjo darbu?